

САЦЫЯЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ**УСЫНАВІЦЕЛІ****ШАГАЛАЎСКІЯ ДНІ
Ў ВІЦЕБСКУ****МАРШ МІРУ-99**

Стар. 3.

**ЗАПРАШАЕ
"ТРАЕЦКІ КІРМАШ"**

Стар. 4.

БЕЛАРУСЫ Ў СВЕЦЕ**БАЛТКРЭВЫ
НА ЛАТЫШСКИМ
МАЦЕРЫКУ**

Стар. 4—6.

**"КАЎЧЭГ-ХХІ"
Юрыя ІВАНОВА**

Стар. 7.

**Наталля ВІШНЕЎСКАЯ
"ЗАВЕЯ"**

Стар. 8.

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАІНАХ

Голас Радзімы

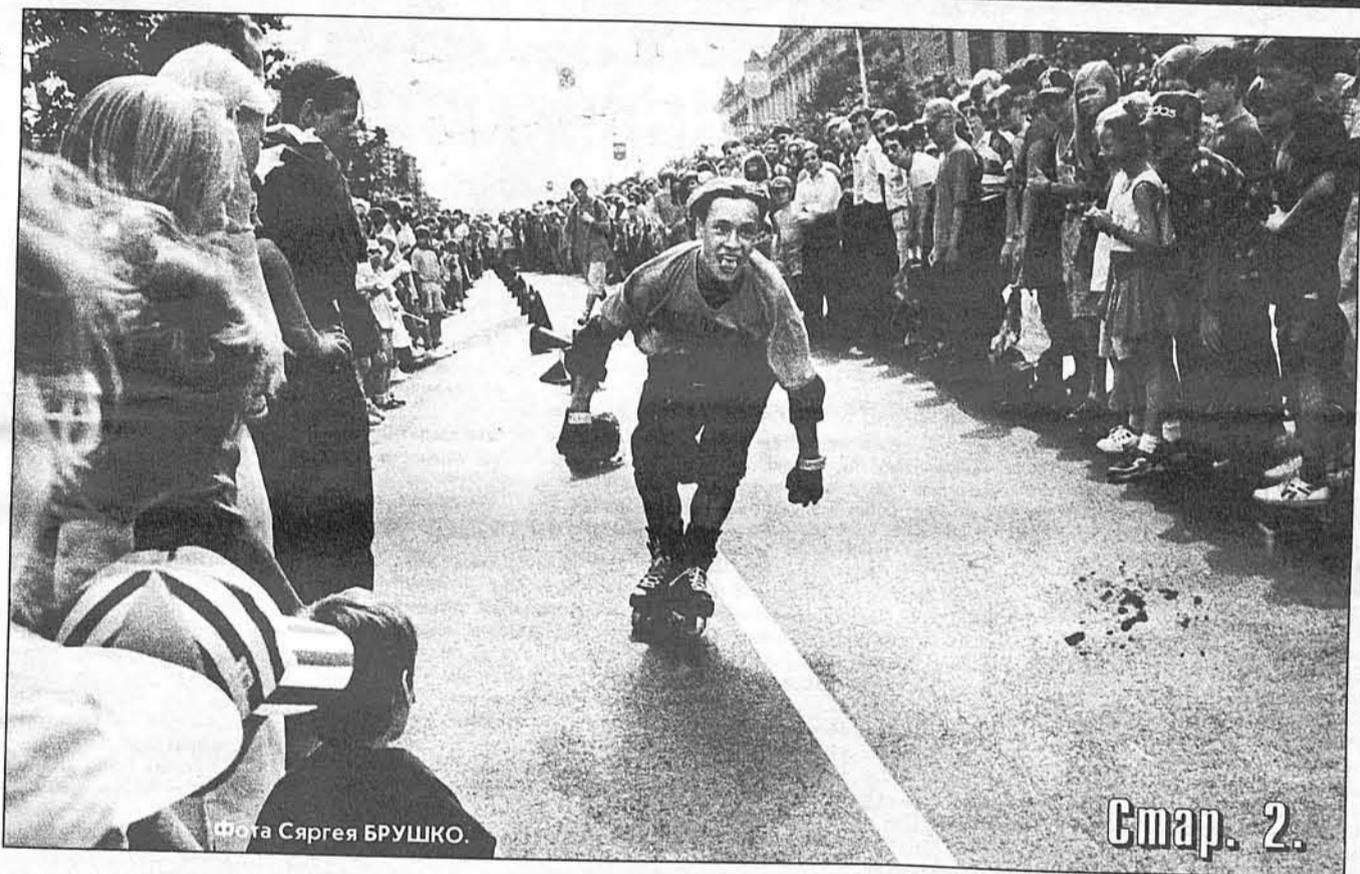
15 ліпеня 1999 года

Цана 20 000 рублёў

№ 28

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 1955 г.

Фота Сяргея БРУШКО.

Стар. 2.

БЕЛАРУСЬ МАЛАДАЯ

ТРЫУМФ**«СВЯТЫ ХРЫСТАФОР»
У ВІЛЬНЮСЕ**

Па запрашэнню Міністэрства культуры Літоўскай Рэспублікі ў Вільнюс на Міжнародны фестываль музыкі "Святы Хрыстафор" завітаў з вялікімі канцэртамі Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам знакамітага майстра — лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, прафесара Генадзя Праватарава. Апошні раз аркестр выступаў з канцэртамі ў Вільнюсе ў 1974 годзе, з таго часу мінула ўжо 25 гадоў. На канцэрты беларускіх музыкантаў у Вільнюсе было вельмі складана патрапіць, бо цікавасць была надта вялікай. Аркестр прывёз у Вільнюс прэм'еру-сімфонію выдатнага французскага кампазітара Аліўе Месіяна "Турангаліла" (песня каханьня). Напісаная паўстагоддзя таму, у 1949 годзе, сімфонія "Турангаліла" складаецца з дзесяці частак і з'яўляецца адным з найбольш складаных і маштабных

музычных твораў. Праграма яго — у расшыфроўцы назвы: санскрыцкае словазлучэнне турангаліла прыблізна перакладаецца як "гімн каханню, радасці, часу, руху, рытму, жыццю і смерці".

Галоўны дырыжор аркестра маэстра Г. Праватараў адзначыў, што выкананне сімфоніі прымеркавана да 90-годдзя А. Месіяна, якое было летась. Праект беларускіх музыкантаў быў адзначаны удавой кампазітара, якая даслала на адрас аркестра ліст, поўны ўдзячнасці і цёплых слоў. Прафінансавалі новую працу Беларускага акадэмічнага сімфанічнага аркестра арганізатар міжнароднага фестывалю музыкі "Святы Хрыстафор" вядомы дырыжор Данатас Каткус і мэрыя літоўскай сталіцы.

Канцэрты праходзілі ва ўтульным дворыку Вільнюскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Пасля канцэртаў людзі доўга не разыходзіліся. Чулася гучнае: "Брава, аркестр. Брава, маэстра Праватараў!"

Віктар ЯГОРЧАНКА.

НАПЯРЭДАДНІ

Беларускае агенцтва садзейнічання замежным інвестыцыям (БАСЗІ) збірае беларускую дэлегацыю для ўдзелу ў 1-й міжнароднай канферэнцыі і гандлёвай выставе ў галіне прамысловай нерухомаści RealEast-99.

Па словах прадстаўніка агенцтва, форум пройдзе з 2 па 4 верасня гэтага года ў Вене (Аўстрыя). Удзельнікамі мерапрыемства будуць Венгрыя, Славенія, Чэхія, Славакія, Польшча, Расія, Украіна, краіны Прыбалтыкі і іншы.

У БАСЗІ паведамілі, што задача форуму — сабраць у Вене міжнародных інвестараў, галоўных распрацоўшчыкаў і мясцовых экспертаў з мэтай развіцця новых праектаў і рынкаў. Плануецца, што на форуме будуць прадстаўлены палітычныя і эканамічныя даследаванні краін з пераходнай эканомікай, інфармацыя па юрыдычных, падатковых і фінансавых аспектах, па попыце і прапановах прамысловай нерухомаści. Удзел у гэтым мерапрыемстве возьмуць буйныя інвестыцыйныя фонды і інвестары з ЗША, Канады, Вялікабрытаніі, Галандыі, Аўстрыі, ФРГ і Швейцарыі.

На думку спецыялістаў БАСЗІ, для Беларусі, якая мае вялікую колькасць аб'ектаў незавершанага будаўніцтва, прыток замежнага капіталу ў сферу прамысловай нерухомаści надзвычай важна. Удзел у кангрэсе-выставе дасць магчымасць беларускім прадпрыемствам прадставіць свае інвестыцыйныя праекты, знайсці патэнцыйных інвестараў, наладзіць перспектывыя дзелавыя кантакты з вядучымі ўдзельнікамі гэтай галіны.

Я І МОВА

Я ўжо пісаў, што воляю лёсу з 1954 года апынуўся за межамі Беларусі, але ніколі з ёю не парываў, не цураўся роднай мовы, не забываў свае карані і адкуль я родам, заўсёды імкнуўся ёй спрыяць.

Па роду сваёй дзейнасці мне часта даводзілася бываць у многіх рэспубліках СССР і замежных краінах. І ўсюды я адчуваў і цяпер адчуваю, як і раней, вельмі прыязнае стаўленне да беларусаў, павагу і спачуванне Беларусі ў сувязі з чарнобыльскай катастрофай. Але многія суб'ядзінкі выказвалі здзіўленне, чаму такая свабодалюбівая і гордая, добразычлівая і гасцінная нацыя ў большасці сваёй так абрыкава і непачціва адносіцца да сваёй роднай мовы, якая з'яўляецца адной з прыгажэйшых славянскіх моў. Як мог, растлумачваў вытокі і прычыны такога надзвычайнага становішча, спасылаўся на лёс Беларусі, на негатыўныя для яе народа і мовы гістарычныя і геапалітычныя акалічнасці.

Што беларуская мова адродзіцца, у мяне няма сумненняў. Але шлях яе адраджэння цяжкі. Усе, каму неабыхавы лёс беларускай мовы, павінны дапамагчы свайму народу захаваць сваю паўнапраўную еўрапейскую мову.

Яскравымі ўзорамі беларускасці для мяне з'яўляюцца Максім Багдановіч, Сяргей Грахоўскі, Барыс Кіт, Васіль Быкаў, Ігар Лучанок, Адам Мальдзіс, Ніл Гілевіч, Аляксей Каўка, Станіслаў Валодзька...

На шчасце, імён беларусаў, якія могуць служыць прыкладам беларускасці, мноства. Іх ведаюць і паважаюць за межамі краіны, ушаноўваюць памяць славных прадстаўнікоў Беларусі. Напрыклад, вельмі прыемна было ўбачыць у Яраслаўлі мемарыяльную дошку ў гонар Максіма Багдановіча.

Ёсць каму ў Беларусі адраджаць беларускую мову. І нішто не перашкодзіць гэтай вышароднай працы. Усё больш людзей пачынаюць разумець неабходнасць авалодання беларускай мовай імі і іх дзецьмі.

Дарэчы, да ведама скептыкаў аб карысці валодання беларускай мовай. Яна мне вельмі спатрэбілася ў вучобе і працы.

Калі хто думае, што паміж славянскімі мовамі, асабліва беларускай, рускай і ўкраінскай, няма ніякай розніцы, што беларуская мова — гэта сапаваная руская мова, то глыбока памыляецца. Так, вялікая блізкасць паміж імі ёсць, але кожная з іх самастойная, павойму ўнікальная.

Тым, хто думае інакш, раю прачытаць прадмову — успамін Сяргея Грахоўскага да свайго верша "Ветразь-Парус" у № 38 "Голасу Радзімы" за 1998 год.

Анатоль ГОЎША.

Расія, г. Тамбоў.

4—5 стар.

БЕЛАРУСЬ МАЛАДАЯ

СПЯШАЙЦЕСЯ РАБІЦЬ ДАБРО

● Руслан АНАНЬЕЎ.

У Мінску прайшоў міжнародны кірмаш сацыяльных праектаў недзяржаўных арганізацый. 113 удзельнікаў з Беларусі, Расіі, Швецыі, Польшчы, Нідэрландаў, Даніі прадставілі больш за 150 праграм на 20 мэтавых груплах: "Дзеці-інваліды", "Носыбіты ВІЧ-інфекцыі", "Пацярпелыя ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС", "Асобы без пэўнага месца жыхарства" і многія іншыя. Разглядаліся праекты, якія былі рэалізаваны ў арганізацыях ці падтрыманы імі, ажыццяўляюцца цяпер альбо толькі распрацаваны і прапануюцца заказчыку. У склад аргкамітэта кірмашу ўвайшлі: Беларускі саюз сацыяльных педагогаў і сацыяльных работнікаў, Беларускі фонд "Міласэрнасць і здароўе", Беларускі рэспубліканскі фонд "Узаемаразуменне і прымірэнне", Беларуская асацыяцыя дапамогі дзецям-інвалідам, Усехсвяткі прыход (Дом міласэрнасці), Цэнтр сацыяльных інавацый, Цэнтр падтрымкі асацыяцый і фондаў SKAF.

Мерапрыемствы такога тыпу за рубяжом праводзяцца даўно. У нашых бліжэйшых суседзях — у Расіі і на Украіне — ужо адбылося некалькі кірмашоў. У Беларусі гэта першы. Ён стаў сапраўдным святкам для ўсіх, хто яго наведваў. Палявая кухня частавала салдацкай кашай. На сцэне пад адкрытым небам праходзіў канцэрт самадзейных калектываў. Гасці кірмашу мелі магчымасць зрабіць прагулку ў адкрытым конным зкіпажы. Дзятва з захапленнем каталася на поні. А напрыканцы свята каля Дома міласэрнасці прыляліся парашутысты.

Акрамя гэтага, праходзілі семінары і "круглыя сталы", дзе работнікі сацыяльнай сферы з Беларусі, блізкага і далёкага замежжа маглі падзяліцца вопытам, абмеркаваць найбольш важныя праблемы сваёй дзейнасці. У выніку ўсе прыйшлі да адназначнага заключэння: толькі актыўнае, стваральнае супрацоўніцтва трох сектараў (камерцыйнага, дзяржаўнага і грамадскага) дазволіць забяспечыць кожнаму чалавеку годнае існаванне.

Ужо намяціліся першыя прыкметы такога ўзаемадзеяння. З аддзела сацыяльнай абароны Першамайскага раёна Мінска да ўдзельнікаў кірмашу паступіла прапанова супрацоўнічаць у стварэнні тэрытарыяльнага цэнтра сацыяльнай абароны насельніцтва. Вельмі ўражальныя лічбы прывяла сваім калегам Л. Вяко, прэзідэнт Беларускай асацыяцыі дапамогі дзецям-інвалідам. Яна паведаміла, што на штомесячнае ўтрыманне дзіцяці-інваліда ў Доме-інтэрнаце псіханеўралогічнага профілю дзяржава выдзяляе 32 мільёны рублёў. Іх жа арганізацыя гатова аказваць той жа комплекс паслуг за 8—9 мільёнаў, разлічваючы пры гэтым на дзяржфінансаванне ў памеры толькі 2,5 мільёна рублёў, збіраючыся пагасіць суму, якой нестася, за кошт спонсарства і работы валанцёраў. І кірмаш у цэлым паказаў, што грамадскія арганізацыі здольныя прапанаваць больш шырокі і, што немалаважна, больш танны спектр сацыяльных паслуг у параўнанні з іх калегамі з дзяржаўнай сістэмы сацзабеспячэння. Гэта добра разумеюць і тыя прадстаўнікі бізнесу і дабрачынных фондаў, якія прыйшлі ў Дом міласэрнасці, каб вылучыць найбольш цікавыя праекты і ў далейшым аказваць фінансавую дапамогу ў іх рэалізацыі.

Арганізатары кірмашу значна аблягчылі мецэнатам задачу, выпусціўшы афіцыйны каталог, у якім сістэматызавалі ўсе праграмы, прадстаўленыя на стэндах. У завяршэнне кірмашу прадстаўнікі аргкамітэта адзначылі лепшыя праекты, падзякавалі фірмам, якія аказалі спонсарскую падтрымку, паскардзіліся на тое, што буйныя бізнес-структуры засталіся ў баку ад такога важнага мерапрыемства. Міністр сацыяльнай абароны Беларусі В. Даргел у сваім выступленні заявіла аб асобай значнасці і карысці акцыі, падтрымала намер арганізатараў кірмашу надалей праводзіць яго штогод.

ШТО МОЖНА проціпаставіць эканамічнаму крызісу? Усялякія новаўвядзенні і канструктыўныя рашэнні. А гэта, бадай, магчыма толькі пры самай апэратыўнай мабілізацыі найбольш актыўных і прадпрыемальных розумаў, якія ў поўнай меры жадалі б і здольныя былі "залячыць раны" вытворчай сферы. І як вынік, на працягу апошніх гадоў з'яўляўся шэраг вытворча-камерцыйных структур, што працуюць з замежнымі партнёрамі. Аднак спецыфіка іх, зразумела, розная. Але што выбраць? І вось, памятаючы аб спрадвечнай цязе людзей да прыгожых і аб няспынных спрэчках вакол прас-

ШЫЕМ НА КАРЫСЦЬ

лаву тага разумення "мода", робім выбар на карысць швейных фірм...

Само сабой, прадукцыя па ўмовах двухбаковай дамоўленасці ідзе за мяжу. Напрыклад, гродзенская "Ювінта" і маладзечанскі "Сотэр" выконваюць заказы галандскіх фірм. У асноўным гэта жаночае адзенне. Брэст, Віцебск, Мінск, Орша маюць сваіх замежных партнёраў.

Многія вытворцы з часам ператвараюцца ў акцыянерныя ці ў сумесныя прадпрыемствы, якім хацелася б і суайчыннікаў апрацуць, і іншым гэта дазво-

ліць. Сёння знешні і ўнутраны рынкі паспяхова забяспечваюць швейныя аб'яднанні "Элема" і "Мілавіца", фабрыка "8 Сакавіка". Ды і многія іншыя ўжо шыюць "сабе", не разрываючы кантактаў з замежжам. Юная маладзечанская ПКФ "Сотэр" таксама плануе расшырыць сферу вытворчасці... Чым жа можа выдзеліцца гэтая маленькая фірма на фоне ўсіх астатніх? Так, у "Сотэры" ўсё цудоўна адладжана, высокая прадукцыйнасць і кампетэнтнае кіраўніцтва. Але хіба гэтым можа пахваліцца толькі адзін "Сотэр"? Відавочна, і іншыя

фірмы маюць падобныя патэнцыялы, інакш ці ўзяўся б Захад супрацоўнічаць з імі? Дык вось, агульная важная якасць "Сотэра" — надзейнасць ва ўзроўні тэхналогіі і спецыялістаў, якасці прадукцыі, апэратыўнасці выканання заказаў, поўным узгадненні дзеянняў з заказчыкамі, мінімуме выдаткаў...

Што ж, вось ён які гэты вытворчы пазітыў, тыя самыя канструктыўныя рашэнні, рэальныя дзеянні па стварэнні новай эканомікі. А гэта ж адметны знак. Бо ў людзей з'яўляюцца дзве жыццёва важныя рэчы — вера і энтузіязм.

П. НАДОЛЬСКИ.

І ўсё ж як гэта цікава сёння ўявіць, якім бачаць свет тыя, хто знаходзіцца на парозе дарослага жыцця. Рэдакцыя вырашыла выкарыстаць адну з такіх магчымасцей і пазнаёміць чытачоў з развагамі, назіраннямі студэнтаў самага маладога аддзялення Белдзяржуніверсітэта — аддзялення міжнароднай журналістыкі. Тут студэнты спасцігаюць сакрэты сваёй будучай прафесіі, пішуць пра жыццё ў Беларусі, супрацоўніцтва з іншымі краінамі. У сваіх матэрыялах студэнты імкнуцца паказаць асобныя аспекты міжнародных сувязей па формуле: узаемадзеянне — узаемаўплыў — узаемаразуменне.

ШКОЛЬНЫЯ АБМЕНИ ЗБЛІЖАЮЦЬ

● Кацярына АБЕЛЬСКАЯ.

Віцебская гімназія № 2 статус гуманітарнай гімназіі атрымала два гады назад. Былая сярэдняя школа № 9 даўно славілася высокім узроўнем выкладання англійскай мовы. Выхаванцы школы займаюць першыя месцы на гарадскіх і абласных алімпіядах па англійскай мове, у рэспубліканскіх спаборніцтвах ўдзельнічаюць у дзесятку лепшых. З нядаўняга часу ў школе ўвялі вывучэнне іспанскай мовы. Але не гэта самае галоўнае. Гімназія ўдзельнічае ў праграмах па абмену школьнікамі з Англіяй, ЗША, Іспаніяй. Каля 20 віцебскіх хлопчыкаў і дзяўчынак кожны год бываюць у амерыканскім горадзе Дзірфільдбі і іспанскім Сарагосе. Раз у два гады адбываюцца сустрэчы з аднагодкамі з англійскага горада Чалмсфорда графства Эсэн. Англійскія і амерыканскія школьнікі, што прыязджаюць у Віцебск, жывуць у сем'ях, наведваюць заняткі ў школе, ездзяць на экскурсіі ў Полацк, Смаленск, Мінск.

У гэтым годзе ў Віцебск прыехала чарговая група амерыканскіх падлеткаў. Яны не хавалі свайго захаплення і адзначаюць, што ат-

масфера тут намнога лепшая, чым у амерыканскіх школах. Хаця лічаць, што вучыцца ў Беларусі значна складаней.

Я сама — нядаўняя выпускніца гэтай школы, удзельнічала ў праграме па абмену школьнікамі з горадам Фармінстонам (ЗША). Спачатку амерыканскія дзеці разам са сваёй настаўніцай Каці Данзі прыязджалі ў Віцебск. Беларускія сем'і на 3 тыдні сталі іх домам. Былі ўрокі, дыскатэкі, паходы, экскурсіі. Пры расставанні ніхто не стрымліваў слёз. Усё-такі за месяц прывыкаеш адзін да аднаго. А потым наша група з 10 чалавек адправілася ў ЗША. 5 дзён мы правялі ў Вашынгтоне, акруга Калумбія. Там кожны дзень адбываліся вучэбныя семінары, на якіх абмяркоўваліся самыя розныя праблемы, уключаючы расавыя канфлікты і тэндэнцыі развіцця чалавечай цывілізацыі. Увесь астатні час мы правялі ў Фармінстоне. Наведалі гарады Брэнсан, Сент-Луіс, Джэферсан сіці. Праграмы абмену школьнікамі — не толькі адпачынак. Яны яшчэ і пазнавальныя. Мы змаглі параўнаць нашу і амерыканскую сістэмы сярэдняй адукацыі. Наша аказалася больш складаная і шматпрофільная. У гэтым ёсць

плюсы і мінусы. 17-гадовыя беларусы больш развітыя, начытаныя. Аднак недахоп у тым, што не ўсе пасля заканчэння школы змогуць прымяніць і развіць свае веды.

У апошнія два гады старшакласнікі займаюцца яшчэ і навуковай дзейнасцю. Усе разам яны складаюць буклеты, прысвечаныя розным тэмам.

Абмены — гэта выдатная магчымасць павысіць узровень валодання замежнай мовай: к канцу знаходжання ў Амерыцы многія з нас свабодна размаўлялі па-англійску.

Для выкладчыкаў абмены таксама карысныя ў прафесійным плане. Выкладчык англійскай мовы гімназіі Людміла Раманчук гаворыць: "Гэта ў першую чаргу магчымасць параўнаць метады выкладання і работы з бацькамі". Дарэчы, амерыканскія і англійскія настаўнікі адзначаюць, што адносіны з бацькамі ў нашай школе наладжаны вельмі добра.

Такія абмены аб'ядноўваюць, калі свет разрываецца міжусобнымі канфлікты, выходзяць новае пакаленне людзей, якія не будуць адчуваць варожасці адзін да аднаго.

СЯБРОЎСКІЯ СУВЯЗІ АДНАЎЛЯЮЦА

Так сталася, што са спыненнем дзейнасці ВЛКСМ доўгі час практычна ніхто не займаўся праблемамі маладзёжнага міжнароднага супрацоўніцтва. Аднак апошнім часам сітуацыя значна змянілася. За год работы "Юнацтва", рэспубліканскага маладзёжнага цэнтра, наладжаны сувязі з найбольш уплывовымі маладзёжнымі арганізацыямі, асацыяцыямі, фондамі і аб'яднаннямі з больш чым сарака краін.

Прыярытэтнымі ж з'яўляюцца адносіны з маладзёжнымі арганізацыямі Расіі. Ужо атрыманы станоўчыя адказы з 46 расійскіх рэгіёнаў на прапановы аб супрацоўніцтве ў сферы турызму, інфармацыі, адукацыі, працаўладкавання і г. д.

Рэспубліканскі маладзёжны цэнтр "Юнацтва" завяршыў падрыхтоўку да стварэння міжнародных маладзёжных лагераў на базе Брэсцкай крэпасці, у Гомельскай вобласці "Яднанне-99", Магілёўскай вобласці "Дружба", Ніжнегародскай губерні "Абаронца Айчыны", спартыўнага лагера на тэрыторыі Рэспублікі Польшчы.

У планах РМЦ "Юнацтва" — арганізацыя маладзёжнага міжнароднага турызму, прафесійных абменаў, стажыровак і вучобы за рубяжом.

Кірыл ЖЫВАЛОВІЧ.

У АНСАМБЛІ ГАЛОЎНАЕ — АДЧУВАННЕ РОСТУ

● Кацярына ЗЕНАВА.

На сцэрым паркеце рэпетыцыйнай залы — свежыя сляды. Тут кожны дзень займаюцца танцамі. На сцэне рэкламны плакат: "Чабарок" — узорны ансамбль народнага танца Мінскага палаца дзяцей і моладзі.

У прамым сэнсе чабарок — гэта лекавая расліна, што цвіце маленькімі бэзавымі кветачкамі. Гавораць, што мастацтва танца таксама можа па-свойму лячыць: радаваць, супакойваць. Дзіцячы ансамбль "Чабарок"

быў створаны 13 гадоў назад. Нязвычайна кіраўнік калектыву Наталія Дзягель. Працаваць з дзецьмі ёй дапамагаюць два харэографы — Алена Прахарэнка і Яраслава Міцкевіч. І хаця ў ансамблі займаецца каля 150 чалавек, усім удзельніццам дастаткова ўвагі.

Акрамя нацыянальных беларускіх танцавальных замалёвак, у рэпертуары "Чабарка" ёсць украінскія, рускія, малдаўскія кампазіцыі. Каб ярчэй паказаць беларускі каларыт і не выкарыстоўваць фанэграму, у ансамблі працуюць музыканты.

Больш за 10 гадоў (летам і на Каляды) "Чабарок" ездзіць у Германію са сваёй канцэртнай праграмай. Палавіну заробленых грошай ансамбль аддае ў фонд дзяцей Чарнобыля.

Калектыву часта запрашаюць на міжнародныя фестывалі танца. Францыя, Македонія, Турцыя, Балгарыя, Чэхія, Фінляндыя, Вялікабрытанія, — вось няпоўны спіс краін, дзе выступаў "Чабарок". У гэтым годзе ён ужо лавіваў на такім фестывалі ў Італіі (г. Кастравілары).

Ведваюць ансамбль і ў краінах былога Саюза. Некалькі разоў

"Чабарок" прымаў і сябе калектывы з Краснадара і Львова. І з кожным годам у ансамбля прыбываюцца сяброў.

"Чабарок" прывік да гастроляў. Можна быць, таму дзецям так падабаецца бываць дома, яны так любяць сваю залу, яе балконы, станок, люстэрка...

Люстэрка бачыць, як дзеці растуць. Яно ўсё бачыць, але, на жаль, нічога не запамінае. Затое выпускнікі помняць сябе ў люстэрку і ўсё, што звязана з ансамблем.

Фота аўтара.

ШАГАЛАЎСКІЯ ДНІ

Міжнародныя Шагалаўскія дні ў Віцебску пачаліся сёлета дзіцячым Шагалаўскім пленэрам і літаратурна-музычным прадстаўленнем "У гасцях у Марка і Бэлы", якое прайшло ў двары Дома-музея Марка Шагала. Потым адбыліся Шагалаўскія чытанні, а таксама адкрыццё выставы "Марк Шагал і еўрапейская культура".
НА ЗДЫМКАХ: фрагмент бюста "Марк Шагал і скрыпка" ў Віцебску; дзіцячы Шагалаўскі пленэр.

Фота БелТА.

ТОЛЬКІ ФАКТ

МАРШ МІРУ-99. Увайсці ў XXI стагоддзе з мірнымі думкамі і надзеямі на годнае жыццё заклікаў грамадзян краіны Беларускі камітэт міру напярэдадні 55-годдзя з дня вызвалення рэспублікі і яе сталіцы ад фашысцкіх захопнікаў. У гонар гэтай даты міратворцы правялі Марш міру-99. Стартваў ён ад манумента Перамогі ў цэнтры Мінска, а фінішаваў у Хатыні, дзе да прыхільнікаў міру далучылася калона ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны з Лагойскага раёна. Было прынята "Пасланне ў будучыню" — наказ будучым пакаленням вечно захоўваць мір на Зямлі.

БРАНДЭНБУРГСКІЯ ДНІ ЭКАНОМІКІ. "IV Брандэнбургскія дні эканомікі прайшлі ў Мінску. У рамках мерапрыемства прадстаўнікі нямецкай арганізацыі азнаёміліся з дзейнасцю беларускіх свабодных эканамічных зон, падатковымі пытаннямі, зменамі ў нацыянальным таможным законодаўстве і г. д. Адбылася таксама кантактна-кааперацыйная біржа, дзе прайшлі перагаворы беларускіх і нямецкіх прадпрыемстваў.

СЮРПРЫЗЫ ЛЕТА

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Гэткай спёкі зроду не было!
 (Божа, Божа!
 Што за год такі!)
 Сонца — нібы пекла над слямом...
 Рады сонцу толькі хлапчукі.
 Басанож, сцяжынкаю знаёмай хлапчукі

бягуць да вадаёму (А калі дакладней, да ракі)...
 А вакол палеткі спёкай сушыць...
 А вакол пажары людзі тушаць...
 (Божа, Божа!
 Што за год такі!)

Фота БелТА.

САЦЫЯЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ

ЖЫЦЦЁ МАЕ СВАЕ ЗАКОНЫ. АДЗІН З ІХ — ДЗІЦЯ ДАГЛЯДАЮЦЬ І УВОДЗЯЦЬ У СВЕТ БАЦЬКІ. ЧАСТА ПА ВОЛІ БОЖАЙ ЦІ ЛЮДСКОЙ ЗАКОНЫ ПАРУШАЮЦЦА, І МАЛОЕ ЗАСТАЕЦЦА БЕЗ НАДЗЕЙНАЙ РУКІ МАЦІ І БАЦЬКІ. БЫВАЕ, ШТО ПРЫ ГЭТЫМ АПОШНЯЯ ЖЫВЫЯ І ЗДАРОВЫЯ. ЦІ ЧАСТА МЫ З ВАМІ ДУМАЕМ ПРА ТАКІХ "САЦЫЯЛЬНЫХ" ДЫ І САПРАЎДНЫХ СІРОТ? МОЖА НА КАЛЯДЫ, КАЛІ Ў ДЗІЦЯЧЫЯ ДАМЫ ІМКУЦЦА ПРЫЙСЦІ ДОБРЫЯ ДЗЯДЗЬКІ І ЗРАБІЦЬ ПАДАРУНАК МАЛЫМ, ПОТЫМ, АДДАУШЫ ДАМНУ СУМЛЕННЮ, ЗАБЫЦЬ ПРА ІХ НА ЦЭЛЫ ГОД НАПЕРАД.

А МІЖ ТЫМ У ІНТЭРНАТАХ І ДЗІЦЯЧЫХ ДАМАХ ЖЫВЕ 26 ТЫСЯЧ ДЗЯЦЕЙ. З ІХ 10 ТЫСЯЧ МОГУЦЬ БЫЦЬ УСЫНОУЛЕННЫ. ГАЛОЎНАЯ ЗАДАЧА Ў ПЫТАННІ СІРОЦТВА — ДАПАМАГАЦЬ МАЛЫМ ЗНАЙСЦІ СЕМ'І, ЯКІЯ ГАТОВЫ ВЫХОЎ-

ВАЦЬ ПРЫЁМНЫХ ДЗЯЦЕЙ. У ВЕРАСНІ 1997 ГОДА ПРЫ МІНІСТЭРСТВЕ АДУКАЦЫІ БЫЎ СТВОРАНЫ НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР УСЫНАЎЛЕННЯ — РЭСПУБЛІКАНСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ. СЁННЯ УЖО МОЖНА ГАВАРЫЦЬ ПРА ВЫНІКІ ПРАЦЫ ЦЭНТРА. ДАДАМ, ШТО ЯК І РАНЕЙ ПА МЕСЦЫ ЖЫХАРСТВА УСЫНАЎЛЕННЕМ ЗАЙМАЮЦЦА ОРГАНЫ АПЕКІ І ПАПЯЧЫЦЕЛЬСТВА ПРЫ ВЫКАНАЎЧЫХ КАМІТЭТАХ. ЯНЫ ВАЛОДАЮЦЬ ІНФАРМАЦЫЯЙ ПРА ДЗЯЦЕЙ, ЯКІЯ МОГУЦЬ БЫЦЬ УСЫНОУЛЕННЫ І ЖЫВУЦЬ НА ТЭРЫТОРЫІ ІХ РАЁНА (КАЛІ ТАМ ЁСЦЬ ДЗІЦЯЧЫ ДОМ, РАДЗІЛЬНАЕ АДДЗЯЛЕННЕ БАЛЬНІЦЫ ЦІ ІНТЭРНAT). У АДВАРТНЫМ ВЫПАДКУ ПАТЭНЦЫЯЛЬНЫЯ БАЦЬКІ ЗВЯРТАЮЦЦА Ў НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР УСЫНАЎЛЕННЯ. СЁННЯ ГУТАРКА З ЯГО ДЫРЭКТАРАМ ВОЛЬГАЙ КАРАБАНЬ.

УСЫНАВІЦЕЛІ

ДРУГІ ГОД НА БЕЛАРУСІ ПРАЦУЕ НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР УСЫНАЎЛЕННЯ

— Раскажыце, калі ласка, пра арганізацыю працы цэнтру.

— З самага пачатку мы стварылі банк даных, куды ўвайшлі дзеці, якія маглі быць усыноўлены. Паралельна склалі спіс людзей, што жадаюць выхоўваць дзіця. На той час існавала чарга — 390 чалавек патэнцыяльных бацькоў. Цяпер жа яе няма. Праўда, засталіся людзі, якія хочучь узяць на выхаванне нованароджаную дзіцячыню. Так ужо склалася, што менавіта пра дачку марыць цяпер большасць усынавіцеляў.

У цэнтры — 12 інспектараў. 5 з іх працуюць у Мінску, астатнія — па абласцях.

— Як дзяржава можа стымуляваць рост колькасці усынаўленняў?

— 31 студзеня гэтага года аказваецца штомесячная матэрыяльная дапамога каля 7 мільянаў рублёў сям'і, якая бярэ дзіця на выхаванне. Мы наладжваем працу па ўсынаўленню, шукаем перспектывы, робім спробу ўплываць на грамадскую думку.

— Што канкрэтна змянілася ва ўсынаўленні сёння?

— Многае робіцца ўпершыню. Напрыклад, кансультацыі прафесійных псіхолагаў. Раней існаваў дэфіцыт псіхалагічнай дапамогі бацькам і дзецям. Кажучы спрощана — чалавек збіраў даведкі і браў дзіця. Час вымушае быць максімальна адказнымі за свае ўчынкі, тым больш, калі справа тычыцца дзяцей. Цяпер нельга на погляд вызначыць, ці могуць людзі стаць бацькамі. Павінна быць упэўненасць, што дзіцяці ў новай сям'і будзе добра. Гэта актуальна, бо ў 1997 годзе 8 малых, якіх усынавілі, былі вернуты назад у дзіцячыя ўстановы. Адбылося 8 вялікіх трагедый.

— Як такое можа быць?

— Па суду адмяняецца ўсынаўленне. Якія прычыны? Непадрыхтаванасць людзей быць бацькамі. Жаданне мець дзіця і душэўная дабрабыт — гэта яшчэ не ўсё, што трэба ў даным выпадку. У асноўным гэта былі немалыя дзеці, якія шмат гадоў пражылі ў дзіцячай установе. Дзіця з інтэрната мае свае асаблівасці. Яно чакае шмат разумення і клопату, чаго людзі часам не здольны даць. З'яўляюцца канфлікты, і дзіця кідаюць — другі раз у жыцці, заўважце. Таму роля псіхолагаў узрастае, асабліва на першай стадыі, калі вырашаецца пытанне аб здольнасці людзей стаць бацькамі-усынавіцелямі. Выяўляюцца сапраўдныя матывы ўсынаўлення. Бывае, адзінокая жанчына хоча ўсынавіць дзіця, аргументуючы свой учынак тым, што жадае, каб у старасці яе было каму даглядаць. Ёй, зразумела, дзіця не дадуць.

Мы даведваемся па выніках тэсціравання, якім метадам выхавання аддаюць перавагу ў сям'і, наколькі псіхалагічна падрыхтаваны да бацькоўства чалавек. Некаторым людзям мы адмаўляем адроз. Некаму кажам, што трэба пачакаць, бо яны неадэкватна ацэньваюць перспектывы з'яўлення дзіцяці ў сям'і. Мы імкнемся, каб жаданне стаць бацькамі было асэнсавана і чалавек разумее, што малое — гэта не толькі радасць, але і клопаты, і цяжкасці. Наша сістэма працы з патэнцыяльнымі усынавіцелямі

кантраляваць дзяржава жыццё ўсыноўленых дзяцей, улічваючы тайну ўсынаўлення!

— Існуюць канфідэнцыяльныя сродкі. Інспектары па ахове дзяцінства і апецы наведваюць сям'і, што ўсынавілі дзяцей. Зразумела, што пры ўмовах захавання тайны ўсынаўлення ёсць некаторыя складанасці — мы не можам запытацца пра дзіця ні ў суседзях, ні ў настаўнікаў. Але ў Кодэксе аб шлюбе і сям'і прадугледжана, што прадстаўнік дзяржавы мае права ведаць, як жыве ўсыноўленае дзіця.

— На якіх умовах усынаўляюць нашых дзяцей замежныя грамадзяне?

— Толькі калі на працягу шасці месяцаў мы не можам знайсці дзіцяці бацькоў на Беларусі, яно можа быць усыноўлена іншаземцам. Безумоўна, прыярытэт маюць беларускія сям'і. Але ж рэальнасць такая: часта толькі за мяжой нашы дзеці атрымліваюць шанец вылучыцца ад хвароб. У іх з'яўляюцца перспектывы ў жыцці. Тым не менш палітыка дзяржавы ў адносінах да замежнага ўсынаўлення застаецца вельмі ўзважанай. Нацыянальны цэнтр усынаўлення працуе з патэнцыяльнымі бацькамі толькі з краін, якія даюць дзяржаўныя гарантыі кантролю за лёсам дзяцей. Кожнае малое, якое выязджае за мяжу, каб жыць у новай сям'і, бяруць на ўлік у кансультавах Беларусі. Прадстаўнікі кампетэнтных арганізацый краін, чые грамадзяне ўсынавілі беларускае дзіця, у паўнаважаным наведваюць сям'і, а 2 разы ў год на працягу двух гадоў пасля ўсынаўлення дасылаць да нас падрабязную справаздачу пра жыццё дзіцяці ў сям'і. Яна мае адпрацаваную форму, якая дае магчымасць зразумець, як фізічна, псіхалагічна развіваецца і пачувае сябе маленькі чалавек. Што да грамадзянства, то да 16 гадоў яно застаецца беларускім, а потым падлетак можа выбіраць сам.

— Колькі дзяцей усынаўляецца штогод у нашай краіне?

— Каля 500 дзяцей усынаўляецца беларускімі грамадзянамі. І гэта неблагая лічба, улічваючы колькасць нашага насельніцтва.

— Якія людзі ўсынаўляюць дзяцей?

— Я б сказала, што чалавек, які ўсынаўляе і гадуе малое, — асаблівы. Выгадаваць сироту, аддаўшы ёй частку душы, — богаўгодная справа. Мяне цешыць, што сёння з'явіліся тэндэнцыі да павелічэння колькасці ўсынаўленняў. Ведаецца, нават у нашай няпростай сітуацыі людзі бяруць хворых дзяцей, кла-

толькі наладжваецца, як і дапамога спецыялістаў пасля таго, як дзіця ўжо жыве ў сям'і. Людзі могуць звяртацца да нас пэўны тэрмін, калі патрабуецца псіхалагічная кансультацыя.

— Ці можа быць дзіця аб'ектам спецыяльнага агляду ў дзіцячых устаноў шмат патэнцыяльных злчынцаў, хоць статыстыкі на гэты конт няма. Дзіця ж, што пакідае дзіцячую ўстанову і ідзе фактычна нікуды, знаходзіцца ў экстрэмальнай сітуацыі. Яму трэба проста есці. Любога пастаў на яго месца — ён будзе недалёкі ад злчынства.

поцяцца аб іх. У Беларусі жыве 8 тысяч дзяцей да 18 гадоў, якіх каля сям'і ўзялі з дзіцячых устаноў у сям'і.

Калі ж казаць пра сацыяльны статус усынавіцеляў, то палова з іх — рабочыя, палова — служачыя. Вельмі заможныя людзі да нас не прыходзяць. Амаль не ўсынаўляюць дзяцей вяскоўцы.

Застаецца пытанне інфармаванасці насельніцтва. Існуе міф пра чэргі на ўсынаўленне. Паўтараю: іх няма. Ёсць міф пра дрэнную спадчынасць дзяцей з дзіцячых дамоў, калі навукоўцы сцвярджаюць, што акружанне вельмі ўплывае на чалавека. Чамусьці бытуе думка, быццам сярод выхадцаў з дзіцячых устаноў шмат патэнцыяльных злчынцаў, хоць статыстыкі на гэты конт няма. Дзіця ж, што пакідае дзіцячую ўстанову і ідзе фактычна нікуды, знаходзіцца ў экстрэмальнай сітуацыі. Яму трэба проста есці. Любога пастаў на яго месца — ён будзе недалёкі ад злчынства.

Фота Рамана КАБЯКА, БелТА.

Ігар ЦЕРАШКОВІЧ з вёскі Кончыцы Пінскага раёна нарадзіўся з дэфармаванымі рукамі. І гэты адзіны недахоп такога ўсмешлівага, вясёлага і акуратнага хлопчыка. Але для яго бацькоў прыроджанага дэфекта сына было дастаткова, каб напісаць заяву аб адмове. Цяпер чатырохгадоваму хлопчыку знаходзіцца ў Кобрынскім сіроцкім дзіцячым доме, як і іншыя, без віны вінаватыя малыя, якім зрадзілі бацькі.

Менавіта, каб не спакушаць людзей на дрэннае слова, учынак і, галоўнае, абараніць дзіця, бацькі і захоўваюць у сакрэце, што яно з дзіцячага дому.

— Што самае складанае ў праблеме ўсынаўлення?

— Псіхалагічныя аспекты — фарміраванне грамадскай думкі, поглядаў на праблему. Працяглы час лічылася, нібы інтэрнаты — "кузня дзяцінства". Многія памятаюць гэты лозунг савецкіх часоў. Цяпер толькі пачынаем разумець, што галоўнае ў жыцці — сям'я. І не толькі для пэўнага чалавека як асобы, але і для дзяржавы.

Сіроцтва — гэта заганны круг. Ёсць прыклады, калі трэцяе пакаленне дзяцей з адной сям'і выходзіць у інтэрнаты. Інтэрнат страшны тым, што чалавек, які там выхоўваецца, як правіла, не разумее сэнсу сям'і, ён падсядае паўтарае свой няшчасны лёс у дзецях.

Гутарыла Алена СПАСЮК.

Я і мова

ЦАРКВА АБАРАНЯЕ МОВУ

У Беларусі адбылася незвычайная падзея. 27 чэрвеня ў каталіцкіх храмах, праваслаўных цэрквах і нават мячэзях прайшлі малебны за беларускую мову. Такім чынам іерархі розных канфесій адгукнуліся на просьбу старшыні Таварыства беларускай мовы Алега Трусава адзначыць дзесяцігоддзе ТБМ. Гэтая падзея сведчыць аб узростанні ролі таварыства ў грамадскім і культурным жыцці Беларусі.

Сёння ТБМ з'яўляецца адной з найбуйнейшых арганізацый, якая займаецца захаваннем беларускай мовы і культуры. За дзесяць гадоў свайго існавання таварыству ўдалося ўтрымаць дыстанцыю ад палітыкі. ТБМ займалася выдавецкай дзейнасцю, арганізацыяй вечарын, надзельных школ і г. д.

Алег Трусаў лічыць, што ўвесь дзесяцігадовы перыяд існавання арганізацыі можна падзяліць на тры асноўныя: першы, савецкі, пачаўся ў 1989-м і завяршыўся ў 1991-м. Ён быў складаным, таму што ў Савецкай краіне павінен быў быць адзін народ — савецкі, адна мова — руская. У 1991 годзе настала адраджэнне: на беларускай мове загаварылі нават чыноўнікі. За той кароткі час кніг на беларускай мове было выдадзена, бадай, больш, чым за 400 гадоў нашай гісторыі. А з 1995 года па сённяшні дзень — тры перыяд так званай канфрантацыі.

Галоўным вынікам дзейнасці ТБМ Алега Трусаў называе тое, што таварыству ўдалося адчуваць павялічыць колькасць сваіх членаў.

— На сённяшні дзень у Таварыстве беларускай мовы толькі членскія білеты мае 4 тысячы чалавек, — удаклад-

няе спадар Трусаў. — Яшчэ 20—25 тысяч чалавек з'яўляюцца нашымі перакананымі прыхільнікамі. Увесь час мы выдаем газету «Наша слова» і пастаянна развіваемся. Толькі за апошні месяц створана 18 раённых і абласных арганізацый ТБМ. І калі ў 1989 годзе на галоўнай вуліцы Мінска беларуская мова практычна не чулася, то цяпер яна гучыць даволі часта, і, што вельмі важна, з вуснаў моладзі.

Праведзеныя малебны за беларускую мову — сведчанне таго, што і беларускае духавенства закранула праблема мовы. А яно ж сёння мае вялікі ўплыў на свядомасць многіх грамадзян краіны.

АФІЦЫЙНА

У гэтым навучальным годзе толькі каля 11 працэнтаў сталічных школьнікаў будучы навучацца на беларускай мове. Тэндэнцыя скарачэння беларускамоўных школ і класаў у Мінску вельмі ўстойлівая: у 1997—98 навучальным годзе базавую і сярэднюю адукацыю на беларускай мове атрымлівалі амаль 13,5 працэнта вучняў школ сталіцы. Аб гэтым журналістам паведаміў начальнік упраўлення адукацыі Мінгарвыканкама Генадзь Пятровіч.

Паводле яго слоў, узнікшая сітуацыя з'яўляецца нашым агульным болем. Згодна з Канстытуцыяй, кожны жыхар Беларусі мае права атрымліваць адукацыю на любой з дзвюх дзяржаўных моў. Часцей за ўсё выбар робіцца на карысць рускамоўнага навучання. «Аднак мы не павінны забываць аб сваёй нацыянальнай годнасці», — падкрэсліў Генадзь Пятровіч. Менавіта таму сталічная мэрыя прымае нізкія меры для таго, каб змяніць становішча. Яна адкрыта для ўзаемадзеяння з рознымі грамадскімі арганізацыямі.

БелТА.

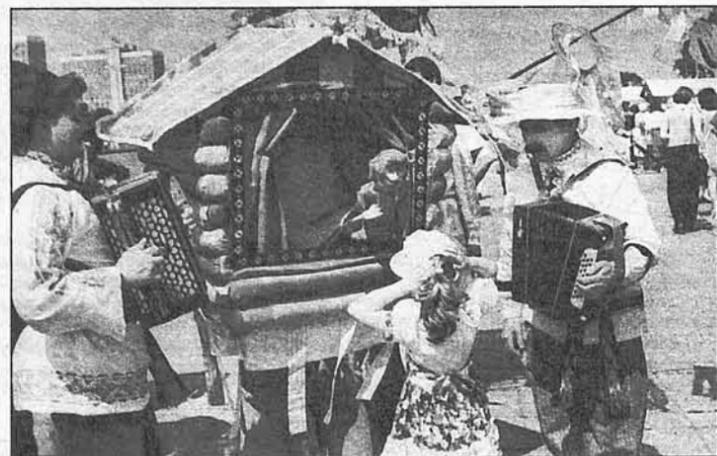
ЗАПРАШАЕ «ТРАЕЦКІ КІРМАШ»

«Траецкі кірмаш» — такую назву атрымала свята народнай творчасці, якое адбылося ў Траецкім прадмесці Мінска. Праект, што арганізавала Міністэрства культуры рэспублікі і Беларуска-Свіслачскае гучалі народныя песні і танцавальныя мелодыі.

У праграме свята былі сустрэчы з землякамі — выхадцамі з Лепельшчыны, дзейнічаў цэнтр дэлавога супрацоўніцтва, лепельскія паэты чыталі свае вершы. З гэтага часу «Траецкі кірмаш» будзе працаваць па суботах, дзе пакажуць свае таленты народныя майстры з усіх раёнаў Беларусі.

НА ЗДЫМКАХ: у час свята; майстрыха Святлана ШОП прывезла на кірмаш льялі.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БелТА.

Сёння я не хачу развіваць тэму пра той рахунак, які выстаўляем мы іншым. Я хачу гаварыць

Людміла МАЙСЕНЯ:

СТВАРАЦЬ І ЎНЕСЦІ

(З ВЫСТУПЛЕННЯ НА ШОСТЫМ З...

пра той рахунак, які мы павінны выстаўць самі сабе.

Як сцвярджае чалавечая мараль, рахунак сабе павінен быць найбольш патрабавальным. Давайце паставім пытанне: «Ці ўсё зрабіў кожны з нас, каб увайсці ў Новую Беларусь?» Я мяркую, што не ўсё.

Ці маю я маральнае права ставіць праблему менавіта так? Прабачце за няспіласць, але, хутчэй за ўсё, маю, бо мне хапае сіл, каб з годнасцю несці нашу мову без выключэнняў ва ўсіх сітуацыях. У тым ліку і ў прафесійнай дзейнасці, дзе, здавалася б, ужо амаль немагчыма гэта зрабіць. І ўсё ж можна! Ужо семы год я чытаю лекцыі па вышэйшай матэматыцы

на беларускай мове. І вось тут я не магу папракнуць ні кіраўніцтва свайго ўніверсітэта (Белдзяржуниверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі), ні Міністэрства адукацыі, што за гэтыя гады быў нейкі ўціск на мяне ў выбары мовы выкладання. Цяжкасць у іншым. У наш час (калі мова афіцыйна зроблена перспектывунай і непатрэбнай) мы пастаўлены ва ўмовы, калі няма іншага аргумента, як быць для студэнтаў самым прафесійным лектарам, найлепшым лектарам, любімym. А гэта надзвычай цяжка. Пасля першых лекцый даводзіцца выходзіць з аў-

дыторыі энергетычна знішчаюцца. Але затое якія духоўныя прыемныя стасункі са студэнтамі наступаюць у хуткім часе! Імя назіраць, калі, не верце, свае сілы ці не жадаюць супраць цяжэння, нават палітычнай сітуацыі дае чынаюць лекцыіны курсантаў студэнтаў накіраваўшы выкладання. Гэты крок у палітычнай сітуацыі дае пачынаюць пераважна шасць будзе за выкладанне руску. І нічога дзіўнага ў гэтым няма, бо на дзяржаўным узроўні ідзе замацаванне не вартаці Беларускай мовы

ПАДЗЕЯ

Дзень беларускай культуры ў Даўгаўпілсе

Нядаўна ў Даўгаўпілскім універсітэце адбылася навуковая канферэнцыя «Беларуская мова і культура». З дакладамі выступалі студэнты, якія вывучаюць беларускую мову на гуманітарным факультэце (лекцыі ім чытае Таццяна Бучэль). Жанна Каравацкая прадставіла даклад «Паходжанне беларускай мовы і яе месца сярод іншых моў», Святлана Багданава — «Беларуская літаратурная мова», Інеса Смірно-

ва — «Беларуска-рускае двухмоўе», Вія Стаўро — «Беларусь як зона сутыкнення розных культур», Інеса Супраненка — «Нацыянальны характар беларускай», Эдзіта Субатовіч — «Беларуская нацыянальная мова», Эльвіра Місевич — «Беларускія летапісанні», Ірына Сафонава — «Выдатны дзеяч беларускай культуры XVI ст. Ф. Скарына», Дзіяна Саранчук — «Адкуль пайшла беларуская мова», Алена Уласевич — «Агульныя звесткі аб мове», Алеся Пугаўка — «Сучасная беларуская мова», Наталля Багданава — «Беларускія традыцыі», Наталля Цярэшчанкава — «Лінгвістычная інтэрферэнцыя як адзін з аспектаў двухмоўя», Людміла Васькова — «Беларусы ў Латвіі і ў Расіі», Таццяна Гіяцынтава — «Літаратурная мова старажытнай Беларусі».

На канферэнцыі выступілі таксама вучні беларускай надзельнай школы ў Даўгаўпілсе: Алена Бучэль — «Сувязь часоў — сувязь ге-

ніяў. Пушкін і Міцкевіч», Алег Атрахімовіч — «Пушкін і Міцкевіч. Пераклады з Міцкевіча», Аляксандр Віршута — «Сувязі беларускіх і латышскіх пісьменнікаў».

Разам з юнымі беларусістамі слова мелі і мэтры: прафесар Латвійскага ўніверсітэта Ілга Апініс — «Беларусы ў Латвіі», дацэнт БДУ Таццяна Кабржыцкая — «Пушкін і ўсходнеславянскія культуры», прафесар БДУ Вячаслаў Рагойша — «Беларуская мова: учора, сёння, заўтра», дацэнт Даўгаўпілскага ўніверсітэта Наталля Трафімава — «Месца славянскіх моў у свеце», Станіслаў Валодзька — «Дзіцячая літаратура як выразнік беларускай мовы і культуры».

Старшыня Фонду беларускай культуры ў Латвіі Алякс Карповіч выказаў свае пажаданні ўдзельнікам канферэнцыі. Консул Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе Валерый Сысоеў, прывітаўшы прысутных, падараваў ім памятную кнігі. Таццяна Бучэль падзякавала ўсім, хто прыняў удзел у гэтай канферэнцыі, і выказала спадзяванне, што такія навуковыя сустрэчы будуць праходзіць і ў будучыні.

Уладзімір СТАХОЎСКІ.

БЕЛАРУСЫ Ў СВЕЦЕ

БАЛТКРЭ

● Сяргей ПАНІЗЬНІК, старшыня таварыства «Беларусь—Латвія».

ПОЛАЦКАЕ КНЯСТВА стала марской дзяржавай, сваеасаблівай імперыяй, калі ў выніку ўзаемадзейнення з латыголамі і лівамі атрымала выхад да мора. Нават пасля перакрыцця крыжацкімі аграрэсарамі вусця Дзвіны-Даўгавы полацкія князі, епіскапы не страцілі між васалаў сваю прысутнасць, палітычную і рэлігійную. У 992 годзе была ўсталявана Полацкая епархія. Хрышчэнне мясцовых плямёнаў праводзіў Полацк яшчэ задоўга да валадарання лівонскіх крыжацкіх магістраў і іх архібіскупаў. Так, 1453 годам пазначаны час узнікнення ў Рызе царквы св. Міколы, які быў апекуном падарожнікаў і купцоў. У 1754 годзе беларускія плятагонны наведвалі свой храм св. Тройцы. Новая Тройцкая царква была ўзведзена ў Рызе на востраве Кліверсгольм у 1779—1780 гадах. Пазней бярвенні разабралі і ўзвалі з цэглы (1895) Тройцка-Задзвінскую царкву. Іконы, царкоўны рыштунак былі прывезены з Віцебска і Полацка. Старажылы Рыгі памятаюць яе як «беларускую».

У XVI стагоддзі корнікі-плытагоны заснавалі Гольгольфскую слабаду каля Крэйдбурга (Крустпілса), які меў першапа-

АБРАЗО

ЖЫЎІ Кікіні быў.

было на ўспамінах жорсткі. як улада прызначыла, што дык палкі лезны пр... нячывалі і... ніласі... ся, чаму... ца, казаў... нагала г... досыць б... чалавек д... абрыс да... Але вось... што слов... бака».

Калі та... дала гэта... само спл... народнай... га. Прос... памяць... слова. А... вуць сус... парупілі... іхнюю ру... «брытан»... Паміж... раз па... Марцінке... чытаем:

Ускок... А Кас... Смел... Аж во... .....

СПРЫЯЛЬНЫХ УМОВАХ

(ІЗ'ЕЗДЗЕ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ)

нішчана. Хоўня і студэнта часе! Ба- вярчы ў аючы ісіці ат нацыя- адчыкі па- рс з апы- ант мовы к у данай а адна- ная боль- данне па- а ў гэтым м узроў- напаўна- мовы, бо

большасць студэнтаў скончылі рускія школы, бо ў іх ёсць натуральны страх перад новымі невядомымі дагэтуль дысцыплінамі (а тут яшчэ — па-беларуску!). Але ці можа ўсё ж быць чыстым наша сумленне, сумленне грамадзяніна і педагога пры такім падыходзе?

За ўсе 7 гадоў беларускамоўнага выкладання я не назірала аграэсіўнай рэакцыі з боку маладога пакалення, якая б перашкодзіла лекцыянаму працэсу. Калі ў мінулым годзе дэканат "параіў" правесці апытанне студэнтаў наконт мовы, праз два тыдні пасля пачатку вык-

ладання гэта было зроблена. Вынікі прыемна ўразілі: 80 чалавек са 100 выказаліся за працяг навування матэматыцы па-беларуску. Не лічу, што гэта выключэнне. Гэта якраз сведчыць, што справа ў пазіцыі педагога, ступені нашай свядомасці і кваліфікаванасці. Моладзь жа імкнецца да маральнай альтэрнатывы і духоўнай перспектывы, чаго яна часта не знаходзіць у рэальным жыцці. Але пакуль інтэлігенцыя не ўсвядоміла, што яе роля зараз — усяк фармаваць беларускую нацыю, а не цягнуцца за скалечанымі рэаліямі, мы не будзем мець поспеху.

Андрэй СКОРИНКИН

ПОСВЯЩЕНИЕ ПЕРЕВОДЧИКУ

Владимиру СКОРИНКИНУ

Когда чудовищные звери
Вернулись в мир

продолжить бал,

Ты слово Данте Алигьери
На помощь гибнущим

призвал,

В разгар трагедии

народной

Свершив свой подвиг

благородный,

За что с почтением

пред тобой

Склоняюсь гордой

головой.

Но чудотворное величие

Твоих божественных

терцин

Я ощутил пока один...

О, если б ты, как Беатриче,

Наш заблудившийся народ

Возвёл до ангельских

высот!..

1997.

Уладзімір СОДАЛЬ.

ПАЛАНЁНЫ ДАНТЭ

Гэты верш рускамоўны паэт Андрэй Скарыйкін прысвяціў свайму бацьку, вядомаму беларускаму паэту, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміру Скарыйкіну, які, дарэчы, не так даўно адзначыў свой 60-гадовы юбілей. А нагодай для яго з'яўлення стаў пераклад У. Скарыйкіным "Боскай камедыі" А. Дантэ.

Цікава склаўся лёс паэта. Уладзімір Скарыйкін перажыў фашысцкую няволю, пасля заканчэння школы вучыўся ў Рыжскім інстытуце інжынераў грамадзянскай авіяцыі, аддаў гэтай прафесіі 21 год жыцця. Адсюль і "крылатая" тэма ў творчасці паэта, што распядае аб мужнасці людзей, звязаных з авіяцыяй. Часта памяць пераносіцца ў аблачкі вайноў дзяцінства. Ва ўсіх яго вершах адчуваецца павага і любоў да роднай зямлі і беларускага народа.

У. Скарыйкін — не толькі аўтар паэм і шматлікіх лірычных зборнікаў ("Буслы над аэрадромам", "Вугал атакі", "Выратавальны плыт" і інш.), але і прызнаны майстар мастацкага перакладу. У 1998 годзе быў выдадзены пераклад У. Скарыйкіна "Боскай камедыі" Дантэ. "Я адчуў, што здольны на многае, што магу зрабіць штосьці вялікае. А самае вялікае, на мой погляд, — гэта "Боскай камедыя". Твора, больш значнага па маштабу ахопу падзей, па глыбіні задач і майстэрству выканання, у сусветнай літаратуры не існуе. Дантэ вышэйшы за ўсіх, нават Гэтэ, нават Шэкспіра", — дзеліцца паэт.

Пераклад У. Скарыйкіна аддаў пяць гадоў, і гэтая праца стала яркай падзеяй у культурным жыцці Беларусі: ніколі яшчэ твор вялікага італьянскага паэта, які сфарміраваў нацыянальную самасвядомасць італьянцаў і іх нацыянальную мову, не гучаў па-беларуску. "Адной з галоўных задач, што сталі перада мной, было жаданне паказаць усяму свету вартасці беларускай мовы, даказаць, што яна не сярмяжняя, не мёртвая, што на ёй можна выказаць самыя глыбокія пачуцці, высокія думкі. Выказаць вытанчана, высокім стылем, што я і імкнуўся рабіць. І наша беларуская мова, як я лічу, гучыць так мілагучна, як італьянская, нават спяваецца. Пераклад Дантэ — галоўная кніга ў маім жыцці, і я рады, што зрабіў такі падарунак беларускай літаратуры, нашаму народу", — прызнаецца Уладзімір Скарыйкін.

Лепшым паказчыкам таго, як атрымалася гэтая праца, былі цёплыя словы, што пачуў паэт ад калег-пісьменнікаў — С. Грахоўскага, А. Вярцінскага, В. Зуёнка, В. Іпатавай, Я. Сіпакова, К. Цвіркі і іншых, якія сабраліся на вечарыне, наладжанай у гонар юбіляра Домам дружбы і Саюзам пісьменнікаў.

Пераклад "Боскай камедыі" быў цёпла ўспрыняты не толькі на Беларусі, але і на радзіме вялікага Дантэ. За гэтую працу Міністэрства замежных спраў Італіі ўручыла Уладзіміру Скарыйкіну прэмію.

На жаль, невялікі тыраж перакладу "Боскай камедыі" на беларускую мову — 2 800 экзэмпляраў — адразу зрабіў гэтую кнігу бібліяграфічнай рэдкасцю. Таму застаецца спадзявацца, што выдавецтва "Беларускі літаратурны фонд", створанае пры Саюзе пісьменнікаў, зробіць пераклад У. Скарыйкіна даступным шырокаму колу чытачоў.

А планаў у паэта яшчэ шмат: "Дантаўская тэма як захапіла, так мяне і не адпускала. У Байрана я знайшоў паэму "Праароцтва Дантэ", напісаную ад імя Дантэ, тымі ж тэрцынамі, які і "Боскай камедыя", тым жа стылем. Але аўтарам з'яўляецца ўсё-такі Байран, у паэму ён укладвае і свае ўласныя пачуцці. Я не мог прайсці міма гэтага твора і ўжо пераклаў адну з чатырох песень паэмы".

Паралельна Уладзімір Скарыйкін працуе над перакладам "Новага жыцця" Дантэ, падрыхтаваны да друку і чакаюць выхаду ў свет двухтомнік анталогіі малдаўскай паэзіі і пераклад кнігі апошняга лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Барыса Чычабабіна "Звон", зроблены сумесна з Пятром Макалём і Уладзімірам Папковічам.

Нэлі ПРЫВАЛАВА.

ЗОК

БРЫТАН

У КАЛІСЬ у нашай вёсцы Мікалай Кініў. Жыў бедна. Непісьменны быў. Я яго не ведаў, бо яго ўжо не на свеце. Але Міколу часта ўсе зналі. Надта быў люты чалавек, які. Асабліва лютваў за немцамі, адай яго надзілілі, бургамістрам пачылі. Біў людзей, біў чым папато пад рукі патрапіць. Палка — алкай, бізун — дык бізун, жа- прэнт — дык прэнтан. І ўсе яго зналі Брытан. Мянюшка мне гэтая запася, урэкла. Я трохі і напытваўму яго гэтак звалі. Нехта, здаецца, за тое, што ён нібыта галаву а галіў. Таму і Брытан. Мне тады было і такога тлумачэння. Люты эк з начыста голенай галавой — даволі выразны для жорсткасці. Ёсць вычытаў у польскім слоўніку, слова "брытан" — гэта "вартавы са-

Кожнага за шыю смела абнімае,
Брытан міла гляне,
дык хвостом віляе...

Язэп Янушкевіч, укладальнік аднатомніка "Твораў" В. Дуніна-Марцінкевіча 1984 года выдання, у сваіх каментарых слова "брытан" пазначыў як слова польскае. А мне думаецца, што яно такое ж польскае, як і беларускае. Проста ўкладальнік знайшоў яго ў польскім слоўніку. Сама ясна і празрыста патлумачыў слова "брытан" Іван Насовіч. Паводле ягонага слоўніка, "брытан" — гэта сабака брытанскай пароды.

Цяпер мне, дый не толькі мне, зразумела, чаму мае землякі жорсткага чалавека называлі брытанам. Брытану у нас звалі яшчэ і брыякамі. Але гэта, мабыць, ужо якоесь наша тутэйшае моўнае ўтварэнне на аснове слова "брытан".

Гэтае мае маленькае даследаванне з гісторыі мянушкі Брытан яшчэ раз пасведчыла: няма на свеце больш займальнага занятку, як занятак з словам, пошук яго сэнсу. Шмат тут усяго нечаканага, гэтулькі тут усялякіх паваротаў, перакрываванняў. Напачатку мне і ў галаву не прыходзіла, што мянушка майго земляка неж з Брытаніяй звязана. Але духам адчуў, што за словам "брытан" стаіць штось жорсткае, суровае, нялюдскае. І як бачу, не памыліўся. Дый як было памыліцца, калі ўчынікі таго чалавека самі гаварылі пра сябе. Служыў гітлераўскім набрыдням аддана, як брытан. А брытан — гэта мы ўжо ведаем, вартавы сабака брытанскай пароды.

ці так, то мянушка вельмі адпавя- гэтаму Брытану з нашай вёскі. А слова яшчэ раз пасведчыла: у най мове нічога няма выпадкова- роста надараецца, што людская аднаго народа забывае сэнс. Але, хвала Богу, што побач жы- усуднай народы, дзе гэтыя словы ліпіся запісаць у слоўніку. І от праз рупнасць мы і ведаем, што такое "ан", хто такі "брытан".

між іншым, словам "брытан" адзін пакарыстаўся і В. Дуні- нкевіч. У яго паэме "Вечарніцы" м:

кончыла Мархва, хватае лапату,
Кася, узійшы місу верашчакі,
дзела ідзе к дзвярам, адчыняе хату —
к васьмь два вялікія ўвайшлі сабакі.

Уладзімір СОДАЛЬ.

ЭВЫ НА ЛАТЫШСКИМ МАЦЕРЫКУ

таварыства

ую назву Крэўсград. У годзе рыжскі герцаг Якаб слабдззе магдзбургскае. На процілеглым беразе іслабдззе горад Якаб- (Екабпінс). У гэтых мясці- было некалькі праваслаўных зааў. Свята-Духаўскую лу, да прыкладу, называлі эздарма на плытах".

ездарма для вернікаў Лат- кага краю духоўнай нат- ніцай, нябснай аянкунай святая Ефрасінія Полац- Многа цэркваў было пасве- ў яе імя, створана многа ў з выява святой ігуменні, ўны Полацкай. У 1931 го- копія крыжа прападобнай ісініні ўстаноўлена ў атгальскай (Абрэнскай) зе.

ся так званы Крэўскі канец. На гэтай тэрыторыі горада смале- не, віцьбічы, паланане мелі праваслаўную царкву св. Міко- лы, багадзельню, канвент (ку- пецкую гільдыю), склады і свае ўласныя дамы з прылеглымі бальніцай і могілкамі.

Вякамі складаліся агульныя рысы менталітэту ў насельніках Прыдзвіння, праходзіла духоў- ная дыфузія. Крывічы па-латыш- ку — kīevī, тыя ж самыя род- ныя па крыві, беларусы завуц- ца — балткрэвамі. Не чужаком пльі па Дзвіне-Даўгаве стырна- вы Грышка, дзед латышскага пісьменніка Андрэя Упіта. На- сустрач яму ішоў у Крывіцкі край сяброў-сабрысаў дзед Рыгора Барадуліна Андрэй Галвіньш, майстра па млынах. Перасяленне продкаў сучасных беларусаў у прасторы ва- дазбору Дзвіны праходзіла ня- мушана, натуральна. У 1599 го- дзе дзве трэці жыхароў Рэжы- цы (Рэзекне) складалі бел- ларусы. У XVII стагоддзі 10 паселішчаў вакол горада былі заселены толькі беларусамі. 12 тысяч беларусаў жыло ў Курляндскай губерні. А пе- раліс насельніцтва 1897 года паказаў, што на тэрыторыі та- гачаснай Латвіі жыло 79 523 беларусы. Адмена прыгонна- га права, развіццё чыгу- начных шляхоў зносін, патрэба рабочых рук у партвых гарадах штурхалі

ў дарогу найбольш смелых, прадпрымальных, рамантыч- ных. Але людзі шукалі не толькі свабоды, але і добрага зароб- ку, магчымасці атрымаць асвету, прафесійнае май- стэрства. Прыцягненне куль- турных цэнтраў Прыбалтыкі (тады Ліфляндый) шматкроць павысіла прысутнасць бел- ларусаў у. Дэрпце, Рызе, Мітаве, Дынабургу-Дзвінску... Вось імёны людзей, якія сваім лёсам аказаліся далучанымі да латышскага мацерыка.

У 1780 годзе ў сям'і вай- скоўца нарадзіўся ў Міта- ве (Елгава) Ян Дамель, жывапі- сец.

У 1806 годзе ў спадчынным маёнтку Прэйлі Дынабургскага павета Віцебскай губерні нарадзіўся Міхал Борх, паэт і гісторык. У гэтым жа годзе так- сама ў Дынабургскім павеце нарадзілася Эмілія Плятэр, збральніца беларускага фальк- лору, паэтка.

У 1842 годзе ў маёнтку Шусцянка Дынабургскага паве- та нарадзіўся Уладзімір Кавалеўскі, вучоны-палеантолаг.

У 1893 годзе ў сям'і сталяра ў Лібава (Ліепая) нарадзіўся Іван Фёдаруў (Янка Маўр), дзіцячы пісьменнік.

У 1885 годзе ў в. Юраны Дрысенскага павета нарадзіўся Язэп Сушыньскі, хімік, педагог, дзеяч беларускага нацыяналь- нага руху, сябар Янк.Купалы.

У 1893 годзе ў Дына- бургскай крэпасці ў сям'і вай- скоўца нарадзіўся Канстанцін Езавітаў, паэт, публіцыст, гі- сторык, дзеяч беларускага на- цыянальнага адраджэння.

У 1897 годзе ў в. Вайвады Дрысенскага павета нарадзіўся Эдвард Вайвадзіш, паэт, педа- гог, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў.

У 1898 годзе ў Дагдзе Дрысенскага павета нарадзіўся Мікола Талерка, педагог, паэт, дзеяч нацыянальна-культурнага руху.

У 1902 годзе ў в. Стрэмкі Дрысенскага павета нарадзіўся Пятро Мірановіч, мастак, дзеяч нацыянальна-культурнага руху.

У 1902 годзе ў в. Бязозкі Дрысенскага павета нарадзіўся Вера Вайцолевіч (Гаротная), паэтка, празаік.

У 1902 годзе ў в. Колупэ Дзвінскага павета нарадзіўся Аркадзь Салаўеў, жывапісец.

У 1902 годзе ў г. Дзвінску нарадзіўся Віктар Вальтар, пе- дагог, паэт, празаік (аўтар рамана "Роджаныя пад Са- турнам").

У 1905 годзе ў г. Люцын (Лудза) нарадзіўся Міхал Капі- нін, мастак, педагог.

У 1905 годзе ў в. Пасінь Лю- цынскага павета нарадзіўся Пятро Масальскі (Пятро Са- кол), паэт, педагог.

У 1907 годзе ў г. Рыга нарадзіўся Мікола Пашкевіч, мастак (жыве ў ЗША).

У 1907 годзе ў г. Рыга ў сям'і настаўніка нарадзіўся Арон Юдэльсон, яўрэйскі паэт і празаік. Літаратурную дзей- насць пачаў у Латвіі ў 1923 го- дзе.

У 1908 годзе ў г. Вэндэн (Цэ- сіс) нарадзілася Ніна Ватацы, бібліяграф, літаратуразнаўца. У 1925 годзе сям'я пераехала ў Мінск.

У 1911 годзе ў г. Рыга нарадзіўся Уладзімір Шыма- нец. У 1919-м сям'я вярнулася ў в. Засулле пад Негарэлым. Мастак-імпрэсіяніст...

Сярод пералічаных імёнаў — значная частка людзей-аў- тахтонаў, карэнных жыхароў Латвіі, якія ў меру сваіх сіл і ма- гчымасцей, застаючыся бел- ларусамі, ахвяравалі свае ду- хоўныя здабыткі і для культуры тытульнай нацыі.

ШЭРАГ творчых поста- цей мелі часовае су- дакрананне з латыш- скай зямлёй, што таксама знай- шло адбітак у далейшай прафе- сійнай рабоце. У Лібава ў сям'і чыгуначнага чыноўніка прайшло дзяцінства жывапісца Ферды- нанда Рушчыца (1870—1936). Там жа, у Лібава, з 1890 па 1897 год вучыўся ў гімназіі Іван Луц- кевіч (яго бацька служыў на чы- гунцы). З Лібавай звязаны лёс мастака-пейзажыста Уладзі-

міра Кудрэвіча: з 1903 па 1906 год ён вучыўся там у мастацкім вучылішчы. А на фабрыцы ў Лі- баве працаваў яшчэ адзін мас- так — Пётра Сергіевіч (1900— 1984). У партвовую Лібава на прымусовыя работы быў высланы нямецка-фашысцкімі аку- пантамі будучы настаўнік, паэт Самсон Пярловіч.

Суседняя Мітава (Елгава) таксама знаёмая многім бел- ларусам. Да прыкладу, там да 1905 года жыві пад наглядам дзядзькоў Сяргей Палуян, вучыўся ў мужчынскай гімназіі.

Пры напамінку аб Рэжыцы згадваецца імя драматурга Еў- сцігнея Міровіча (1878—1952). Яго бацька, Дунаеў, да пераез- ду ў Санкт-Пецярбург жыві ў гэтым горадзе. З суседнім Люцы- нам прыпамінаецца імя пісь- менніка-дэмакрата і этнографа Уладзіслава Вярыгі (1868— 1916). У 1886 годзе ён запісаў латышскія народныя казкі. А мастацтвазнаўца, гісторык, і тэарэтык мастацтва Мікалай Шкакацін (1896—1940) дасле- даваў археалагічныя помнікі старажытнага Люцына.

Усё ж на карце беларускай прысутнасці найбольш насыча- на выглядаюць Дынабург- Дзвінск-Даўгапілс і сталічнае места Латвіі Рыга.

У Дзвінску выхоўваўся ў сва- жой Фадзей Дмахоўскі, сын удзельніка паўстання 1830 года, будучы жывапісец. А паэт, фалькларыст, мастак Аляк- сандр Рыпінскі (1811—1900?)

(Заканчэнне на 6-й стар.)

БЕЛАРУСЫ Ў СВЕЦЕ

БАЛТКРЭВЫ НА ЛАТЫШСКИМ МАЦЕРЫКУ

(Заканчэнне.
Пачатак на 4-й—5-й стар.)

ў Дынабургскай крэпасці вучыўся ў школе прапаршчыкаў. Там ён пазнаёміўся і пасябраваў з В. Кюхельбекерам, які знаходзіўся пад арыштам у фартэцы. З 1822 года працаваў выкладчыкам Дынабургскай гімназіі мовазнаўца, фалькларыста, этнограф Іван Навіч (1788—1877). Яшчэ адзін знакаміты фалькларыст Павел Шэйн працаваў настаўнікам тутэйшай гімназіі з 1865 года. Пасля сканчэння Віленскага настаўніцкага інстытута ў 1913 годзе выкладчыкам гімназіі ў м. Дагоза Дзвінскага павета працаваў мовавед Сцяпан Некрашэвіч (1883—1937).

Прасторы ад Турава да Дзвінска аб'ездзіў з тэатрам знакамітага У. Галубка Заір Азгур.

У Рыгу на выхаванне быў узяты сваім родным дзядзькам Браніслаў Эпімах-Шыпіла (1859—1934). Там ён скончыў Александрэўскую гімназію. Крыху пазней, ці не ў 1899 годзе, у мастацкай майстэрні ў Рызе служыў Кастусь Каганец. Па сканчэнні Лібаўскага рэальнага вучылішча шэсць гадоў, пачынаючы з 1899-га, у Рыжскім політэхнічным інстытуце вучыўся Александр Уласаў (1874—1941), будучы рэдактар "Нашай Нівы". З гэтай навучальнай устаноўкі злучаны маркотны лёс Эдзюка Будзькі (1882—1958). З прычыны беднасці і слабага здароўя ён вымушаны быў пакінуць вучобу ў інстытуце, уладкавацца на службу паштовым чыноўнікам. Рыжскі політэхнічны інстытут скончыў Мікола Вяршынін, будучы дыпламатычны прадстаўнік Рады БНР у Празе (памёр у 1934 годзе).

Рыжскае землярмернае вучылішча скончыў Ігнат Буйніцкі (1861—1917), будучы стваральнік Беларускага нацыянальнага тэатра. Некаторы час на фабрыцы ў Рызе працаваў Змітрок Жылуновіч. Канторшчыкам на таварную чыгуначную станцыю ўладкаваў Вацлаў Ластоўскі (1883—1938?). У 1906 годзе спрабаваў здаць іспыты на атэстат сталасці. У Рызе ён далучыўся да грамадскага і культурнага руху. У 1907 годзе разам з Эдзюком (Эдвардам) Будзькам, Макарам Касевічам (Краўцовым) пачаў гуртаваць беларускія сілы ў Рызе. Аднадзямі чыталі лекцыі на беларускай мове для інтэлігенцыі, настаўнікаў, выступалі перад рабочымі з Беларусі.

Наступным разам В. Ластоўскі ў іншай ролі і пры горшых акалічнасцях трапіла ў Рыгу. Урад Беларускай Народнай Рэспублікі, які ён узначальваў, вымушаны быў падацца ў эміграцыю. У Рызе працаваў палкоўнік К. Езавітаў — шэф Вайскова-дыпламатычнай місіі БНР у Латвіі і Эстоніі. Кансулат у Рызе ўзначальваў Уладзімір Пігулеўскі. У сталіцы абвешчаны ў 1918 годзе свабоднай, незалежнай, дэмакратычнай Латвіі і апынуўся ўрад В. Ластоўскага, які адразу распачаў актыўную кансалідацыю беларускіх нацыянальных сіл. 20 кастрычніка 1920 года ў Рызе была праведзена палітычная канферэнцыя прадстаўнікоў розных беларускіх палітычных партый. Ад эсэраў прысутнічалі В. Ластоўскі, Я. Мамонька, К. Дуж-Душэўскі, А. Галавінскі, А. Вальковіч. Ад сацыялістаў-фэдэралістаў — П. Крэчаўскі, В. Захарка, Я. Варонка, К. Езавітаў, Ю. Гадзіцкі-Цвірка. Ад сацыял-дэмакратаў — А. Аўсянік. Канферэнцыя дамагалася стварыць вакол урада В. Ластоўскага адзіны нацыянальны блок, сарваць перамовы ў Рызе паміж Саветскай Расіяй і Польшчай аб падзеле тэрыторыі Беларусі. Аднак яшчэ 11 жніўня 1920 года паміж урадамі Латвіі і РСФСР было падпісана мірнае пагадненне, павод-

ле якога Латвіі са складу Віцебскай губерні перадавалася некалькі паветаў са значнай доляю беларускага насельніцтва. Асобны параграф дамовы абавязваў Латвію спыніць на сваёй тэрыторыі дзейнасць эміграцыйных арганізацый, у тым ліку ўрада БНР, яе дыпламатычных місій. Урад В. Ластоўскага пераехаў з Рыгі ў Коўна. Затое ў кастрычніку 1920 года ў Рыгу быў выкліканы Аляксандр Чарвякоў як прадстаўнік БССР, а таксама Уладзімір Пічэта і Аляксандр Бурбіс як эксперты для падрыхтоўкі дакументаў па заключэнні міру. Але А. Чарвякоў так і не быў дапушчаны да падпісання Рыжскай мірнай дамовы 18 сакавіка 1921 года.

У Рызе працавала Рада Беларускай калоніі, заснаваная ў 1919 годзе. Першая вечарына, праведзеная ёю, адбылася 17 снежня таго ж года. У сакавіку 1920 года выйшаў першы (і апошні) нумар часопіса "На чужыне" пад рэдакцыяй Рыгора Казячага. К. Езавітаў прыняў латвійскае грамадзянства, бо прадаўжаць культурна-асветную справу ў ролі эмігранта забаранялася параграфамі той жа дамовы.

Спынілася дзейнасць "Выдавецтва Вайскова-дыпламатычнай місіі" ў Рызе (1920—1921), але затое паўстала культурна-асветнае таварыства "Бацькаўшчына". Устаноўчы сход прайшоў 25 сакавіка 1921 года ў Дзвінску. Першым старшынёй Цэнтральнага праўлення стаў настаўнік Ян Харлап. Разгарнулася арганізацыйна-грамадская, асветна-школьная, выдавецкая, прэсавая, аматарска-тэатральная дзейнасць таварыства, у першую чаргу ў Латгалі праз першасныя суполкі — Люцынскую, Краслаўскую, Стара-Слабодскую, дзе пераважала беларускае насельніцтва. Пры падтрымцы Яніса Райніса пры Міністэрстве асветы Латвіі ў тым жа 1921 годзе створаны "Беларускі аддзел" для кіраўніцтва школьнымі ўстановамі (кіраўнік Сяргей Сахараў). Запрацавалі летнія курсы беларусказнаўства ў Дзвінску і Люцыне. Выкладаца на іх былі запрошаны Максім Гарэцкі, Ігнат Дварчанін, які арганізаваў "Драматычную дзюжыну", а пазней і хор. Так узнік Беларускі народны тэатр пры таварыстве "Бацькаўшчына".

Першы вынік работы — стварэнне сеткі пачатковых школ (каля 60), адкрыццё Люцынскай і Дзвінскай гімназіі, сельскагаспадарчай школы. 1.12.1921 года адкрыты (напачатку як аднагодзья) "Беларускія дзяржаўныя настаўніцкія курсы". Узначальваў іх К. Езавітаў, пазней Э. Будзька, А. Якубецкі і іншыя. У 1923 годзе пераведзены ў Рыгу. Працавалі з перапынкамі да 1944 года. На курсах выкладалі І. Дварчанін, М. Гарэцкі, П. Мядзёлка, з лекцыямі выступаў А. Луцкевіч. Сярод выпускнікоў курсаў У. Жылка, П. Масальскі, Э. Вайвадзіш, В. Вальтар, П. Мірановіч, А. Салаўёў...

ПАВОДЛЕ канстытуцыйнага звычайна, які існаваў у Латвійскай дзяржаве, кожная нацыянальная меншасць павінна была мець сваіх законным чынам выбраных дэпутатаў у Сейме. Беларусы з прычыны слабай арганізаванасці такога дэпутатабаронцы не мелі. Па просьбе Беларускай інтэлігенцыі абарону нацыянальна-культурных інтарэсаў Беларускай меншасці ўзяў на сябе латышскі паэт, дэпутат Сейма Яніс Райніс.

Дзвінская (Даўгаўпілская) дзяржаўная беларуская гімназія праіснавала да 1935 года. Першым яе дырэктарам стаў І. Краскоўскі, пазней — С. Сахараў. Штогод гімназію заканчвала 15—16 матурыстаў. Яны вывучалі латышскую, беларускую, рускую, лацінскую, нямецкую мовы. Выдавалі на гек-

тографіе часопіс "Школьная праца" (з 1926 года). Сярод выкладчыкаў — У. Пігулеўскі, А. Якубецкі, Я. Гайлевіч, П. Мядзёлка. У 1927 годзе госцем гімназіі быў В. Ластоўскі. Матэрыяльную дапамогу аказваў Яніс Райніс. Многія выпускнікі гімназіі прысвяцілі сваё жыццё служэнню Беларускай, латышскай, рускай, польскай, чэшскай і славацкай культуры. Сярод іх паэты А. Бартуль, Валянціна Казлоўская, Мікола Талерка, перакладчык Янка Доўгі, мастак Міхаіл Калінін, оперная спявачка Надзея Мікалаева-Комісар, рэжысёр Язэп Камаржынскі, археолаг Людміла Краскоўская, кампазітар Юлія Александровіч-Фельдман. З канцэртамі, п'есамі Я. Купалы, Зоські Верас, В. Сахаравай і інш. гімназісты наведвалі самыя адаленыя куткі Латгаліскага краю, абуджаючы самасядомасць людзей, узбагачаючы іх духоўнасць. Нездарма С. Сахараў звяртаўся ў пісьме да сваёй вучняў з такімі словамі: "...маю надзею, што тая духовае сувязь, якая ўстанавілася паміж мною і маімі выхаванцамі на грунце агульначалавечых і культурна-нацыянальных ідэалаў, ніколі не загіне".

Высокі ўзровень і гарманічнасць навучання, прэстыжнасць асветных устаноў, шырокі ўздым самасядомасці выклікалі заўважэнні ў шавіністычна настроеных прадстаўнікоў іншых нацыянальных асяродкаў. Не абышлося і без знешніх негатыўных фактараў, аб якіх паведаміў Я. Райніс у сваім выступленні ў Мінску на Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе Беларускага правапісу (1926 год). Паводле сфабрыкаваных паліцыяй матэрыялаў былі арыштаваны многія настаўнікі, сябры таварыства "Бацькаўшчына": К. Езавітаў, П. Мядзёлка, У. Пігулеўскі, І. Краскоўскі, А. Якубецкі... У красавіку 1925 года суд апраўдаў усіх абвінавачаных у дзяржаўнай здрадзе, але дзейнасць таварыства паступова спынілася. Надобрычліўцы дамагліся свайго: колькасць Беларускай між пералісамі насельніцтва 1920 і 1925 гадоў скарацілася амаль удвая — з 75 650 чалавек да 38 010. А фінансаванне ж дзейнасці культурна-нацыянальных аўтаномій залежала ў краіне ад лічбаў перапісу! Вось такая арыфметыка, якая ўсё ж не зламала сілу духу беларускіх адраджэнцаў у Латвіі. Яшчэ ў 1924 годзе ўзніклі таварыствы "Рунь" (старшыня А. Шчорс), "Беларуская хата" (старшыня М. Дзямідаў). З сярэдзіны 20-х гадоў культурна-асветную работу праводзілі беларускія таварыствы "Прасьвета", "Аратай", "Таварыства Беларускага тэатра" (пазней — "Беларускае тэатральнае таварыства ў Латвіі"), "Таварыства беларускіх вучыцеляў", "Навукова-краязнаўчае таварыства", "Таварыства Беларускага моладзі", "Беларускае выдавецтва ў Латвіі" і інш.

"Таварыства беларускіх вучыцеляў" у 1939 годзе мела намер прыняць назву "Таварыства Беларускай Латвіі", але гэтаму перашкодзілі падзеі 1940 года: акупацыя і змена ўлады.

Ацэньваючы набытак духоўнай жыццядзейнасці латвійскіх беларусаў за 20 перадаваенных гадоў, можна сцвярджаць, што, нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы, інертнасць, неарганізаванасць (вечную хваробу беларусаў), на аўтакратычныя формы праўлення К. Улманіса, беларуская нацыянальная меншасць у Латвіі мела магчымасці для дастатковага самавыяўлення, здзейсніла важкія крокі да грамадзянскага сталецця. Нават у гады нямецка-фашысцкай акупацыі падтрымлівала культурна-асветную чынасць: з 1941 года працавалі пачатковыя школы на Дзвіншчыне ў Рэжыцкім і Люцынскім паветах, гімназія ў

Інды. У Рызе былі адкрыты 3 беларускія шасцікласныя школы.

АЛЕ варта вярнуцца ў даваенны час, каб хоць некалькімі сказамі акрэсліць прэсавую і выдавецкую дзейнасць латвійскіх беларусаў.

Ужо згадвалася такое выданне, як часопіс "На чужыне" (першы нумар не меў працягу).

Пасля Беларускага судовага працэсу эпіцэнтрам дзейнасці зноў становіцца Рыга. Тут з 1925 года выходзіць пад рэдакцыяй К. Езавітава газета "Голас Беларуса". У 1926 годзе ў Рызе выходзіць чатыры нумары часопіса "Гаспадар" (месячнік вясковай гаспадаркі і кааперацыі). Выдавец: Беларускае цэнтральнае пазыкова-зберагальнае таварыства ў Латвіі. Рэдактар Я. Шчорс. З 1926 па 1930 год выходзіў "часопіс" Дзвінскай дзяржаўнай Беларускай гімназіі "Школьная праца". Рэдактар С. Сахараў. Самы грунтоўны часопіс — "Беларуская школа ў Латвіі" — выдаваў у Рызе К. Езавітаў. Выданне трапіла падпісчыкам на працягу 1926—1929 гадоў і 1932—1934 гадоў. Чатыры нумары ў 1930 годзе выйшла "Нашай долі" — органа Беларускай дэмакратычнай думкі ў Латвіі. Выдавец — Беларускае культурна-асветнае таварыства "Прасьвета". Рэдактар У. Відзайскі. Беларускі літаратурна-грамадзянскі і педагогічны штомесячнік "Таварыства беларускіх вучыцеляў у Латвіі" "Школа і жыццё" спрабаваў выдаваць у Рызе М. Дзямідаў. Выдрукаваны толькі адзін нумар. "Шлях праўды" — беларуская аднадзеўка. Адказны рэдактар Ф. Клягіш. Выдавец — Дзвінскі і Люцынскі аддзелы "Таварыства беларускіх вучыцеляў у Латвіі". (1930 г.). Толькі два нумары выдадзены ў 1931 годзе палітычнай, грамадскай і літаратурнай газеты "Беларускае слова". Рэдактар — П. Жураўскі.

ПАСЛЯ другой сусветнай вайны ў выніку эміграцыі на Запад і высылак на Усход Латвія страціла 12 працэнтаў свайго насельніцтва. У рэспубліку прыбываюць перасяленцы з Расіі, Украіны, Беларусі. Толькі беларусаў тут у 1959 годзе — 61,9 тысячы; у 1970-м — 94,9 тысячы; у 1979 годзе — 111,5 тысячы; у 1988-м — каля 120 тысяч чалавек. Найбольшая канцэнтрацыя беларусаў была ў 1995 годзе ў Даўгаўпілсе (больш як 10 тысяч) і ў Рызе (каля 70 тысяч). У многіх гарадах нацыянальнай меншасцю аказаліся самі латышы. Тады былі абвешчаны "Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце Латвіі" (1989), "Дэкларацыя па пытанню дзяржаўнай незалежнасці Латвіі" (1990). Узнаўленне незалежнасці Латвійскай Рэспублікі прыпадае на 21 жніўня 1991 года. Гэта магло адбыцца пры падтрымцы і кансалідацыі ўсяго грамадства. Народны рух Латвіі быў падтрыманы многімі латышамі. Паспяхова прайшоў Форум народаў Латвіі. Патрэбы самавызначэння, нацыянальнай ідэнтыфікацыі паскорылі стварэнне Асацыяцыі нацыянальна-культурных таварыстваў Латвіі. У 1989 годзе іх было зарэгістравана каля дваццаці, у тым ліку і латвійскае таварыства Беларускай культуры "Сьвітанак".

Не ўсе беларусы падтрымлівалі нацыянальную ідэю, шанавалі сваю, а значыць і іншыя мовы. Так узнік "Беларускі культурны цэнтр" пры Балтаславянскім таварыстве. Многія падаліся ў "Інтэрфронт".

Таварыства "Сьвітанак" з найбольш актыўнымі сябрамі (а ў Радзю ўваходзілі і латышы) паспрабавала ўзнавіць традыцыі і прыпыцы дзейнасці даваенных беларускіх суполак. Стараннямі

мастака В. Целеша ў 1991 годзе ў Рызе ўзніклі дзіцячая мастацкая студыя "Вясёлка" і "Беларуская нядзельная школа". Ён жа ўзначаліў аб'яднанне мастакоў-беларусаў Балтыі "Маю гонар" (1991). У 1993 годзе выйшаў літаратурна-мастацкі часопіс Беларускай Латвіі "Сьвітанак" (рэдактар С. Кузняцоў). На жаль, выданне спынілася на першым нумары. Як і выданне ўзнаўленне газеты "Голас Беларуса" (1997, рэдактар В. Целеш).

Нашыя суайчыннікі гуртуюцца сёння таксама вакол таварыства Беларускай мовы імя Ф. Скарыны "Прамень" і Беларускага культурна-асветніцкага аб'яднання "Уздым" у Даўгаўпілсе (узніклі ў 1993 годзе). З 1994-га выходзіць газета Беларускай Латвіі "Прамень", а ў Даўгаўпілсе друкуецца старонкі культурна-асветніцкага таварыства "Уздым" — "Слова Беларуса" ў газеце "Дынабург", пазней — у газеце "Латгалес Лайкс", якая называецца "Беларус Латгаліі" (рэдактар С. Валодзька). У 1991 годзе Беларускамоўныя старонкі выпускала газета "Вентас Балс" у г. Вентспілс (рэдактары У. Скрабатун і А. Нарушэвіч).

Пры таварыстве "Прамень" у Рызе створаны ансамбль Беларускай народнай песні "Надзея" (кіраўнік З. Кальвіш), а пры таварыстве "Уздым" у Даўгаўпілсе — жаночы ансамбль "Купалінка" (кіраўнік Я. Шчамялёва).

Латвійская дзяржава спрыяе школьнай асветы ў нацыянальных мовах. Беларускай факультатывы створаны ў школах Елгавы і Тукумса, Краславы. У краслаўскай гімназіі "Вясёлка" самі вучні вызначаюць сваю нацыянальную прыналежнасць. Такім чынам 175 гадаванцаў настаўніцы С. Стэльмачонак вывучаюць мову продкаў, народныя звычкі, праводзяць фальклорныя святы.

Беларуская нядзельная школа існуе і ў Даўгаўпілсе. А вось у Рызе ў 1998 годзе на баланс горада ўзята Беларускае сярэдняе школа ў складзе пяці класаў, якой кіруе В. Целеш; за асобы заслугі перад Латвіяй яму наддзена латвійскае грамадзянства.

Першасныя суполкі Міжнароднага фонду Яні Купалы з 1996 года працуюць у Даўгаўпілсе і Рызе. "Латвійскі фонд Беларускай культуры" ўзначальвае А. Карповіч, асацыяцыю прадпрымальнікаў-беларусаў Латвіі "Беларускі шлях" — В. Піскунова. У Даўгаўпілсе ў 1996 годзе створана таварыства культуры "Латвія — Беларусь", дзе сябрамі рады абраны і беларусы. Сымвалічна прагучалі словы Прэзідэнта Латвійскай дзяржавы Гунтыса Улманіса на адной з сумесных імпрэзаў у Даўгаўпілскім раёне пры адкрыцці ў вёсцы Дома культуры: "Дом культуры павінен збліжаць нас. Расія, Беларусь, Латвія і іншыя суседнія рэспублікі — вось кропкі судакранання. Багатая тая краіна, якая можа не толькі прымаць чужую культуру, але і шчодро аддаваць сваю ўласную..."

БЕЛАРУСЫ Латвіі ў нялёгкіх палітычных і эканамічных варунках спраўджаюць сваёй грамадскай дзейнасцю высновы папярэднікаў — асветнікаў-будзіцеляў: толькі стварэнне нацыянальнай меншасці з дзяржавай, духоўныя зрухі да інтэграцыі з культурай тытульнай нацыі, асабістая годнасць і павага да ўсіх астатніх, з кім жывеш на зямлі сяброў, прыводзяць да суладдзя ў грамадстве. Хай жа высьвечваюцца бурштynкі Беларускасці на мультынацыянальным вітражы Латвійскай Рэспублікі!

НА МЯЖЫ СТАГОДДЗЯЎ

НЯДАЎНА ў НАЦЫЯНАЛЬНЫМ ЦЭНТРЫ ТВОРЧАСЦІ ДЗЯЦЕЙ І МОЛАДЗІ ў МІНСКУ было МНАГАЛЮДНА І СВЯТОЧНА. КАЛЯ ДВУХСОТ ЮНЫХ МАСТАКОЎ ВА ўЗРОСЦЕ ад 4 да 17 гадоў ЗАПРАСІЛІ СЮДЫ СВАІХ БАЦЬКОЎ І БЛІЗКІХ, ЯКІЯ ПАЗНАЁМІЛІСЯ З ЭКСПАЗІЦЫЯЙ ВЫСТАВЫ АРТ-СТУДЫІ "WOSTRAU" І СТАЛІ НЕПАСРЭДНЫМІ ўДЗЕЛЬНІКАМІ МАСТАЦКАЙ АКЦЫІ "КАЎЧЭГ-XXI. ДРУГАЯ СПРОБА". АБ гэтых ЯРКІХ ПАДЗЕЯХ НАША РАЗМОВА З КІРАЎНІКОМ СТУДЫІ "WOSTRAU" ЮРЫЕМ ІВАНОВЫМ.

— Работы вашых вучняў, прызнаюся, уражваюць: яркі, адметны стыль, незвычайная энергетыка фарбаў, своеасаблівае адлюстраванне знаёмых прадметаў і з'яў адкрываюць невядомае ва ўнутраным свеце дзяцей...

— Справа ў тым, што кожны від мастацтва мае сваю спецыфіку, асаблівасці сваёй мовы. Ад жывапіснай кампазіцыі нельга чакаць апісальнасці, спеведзі аўтара ў выглядзе нейкага сюжэтнага апавядання, падобнага на літаратурны твор. Жывапіс уздзейнічае праз наш эмацыянальны свет, і карціна — гэта пасрэднік паміж глядачом і вобразна-эмацыянальным станам аўтара. І паколькі псіхічнае жыццё дзіцяці адрозніваецца ад дарослага, гэта, безумоўна, адлюстроўваецца ў яго творчасці. Але калі дарослыя настаўнікі будуць навязваць юнаму мастаку змест і спосаб выяўлення, мы нікога не зможам спазнаць пра духоўнае жыццё дзіцяці.

— У чым жа адрозненне вашага стылю работы ад метады мастацкіх школ?

— Логіка навучальных школьных праграм наступная: перш за ўсё трэба навучыць дзіцяці правільна адлюстроўваць натуру, ствараць гарманічныя кампазіцыі, што быццам бы з'яўляецца абавязковай умовай і гарантыяй будучага творчага самавыяўлення. Гэты працэс навучання расцягваецца на доўгія гады, і тым самым дзіцячы ўзрост не ўспрымаецца як самастойны перыяд на шляху да прафесійнай сталасці.

Нехта з дзіцячых псіхологаў сказаў: "Імя дзіцяці — сёння". І мы кажам: "Сёння і зараз". Дзецям ёсць пра што раскажаць, і яны маюць права на творчае самавыяўленне ўласцівай ім мастацкай мовай.

дзецям поўную свабоду ў творчасці і дапамагае ім усвядоміць межы гэтай свабоды.

— Але ж вы робіце дзецям пэўныя заўвагі, падпраўляеце іх малюнкi?

— Уявіце сабе, што адбылося б, калі б па законах і правілах дарослых адрэдагаваць, напрыклад, дзіцячыя выказванні з кнігі Карнея Чукоўскага "Ад 2 да 5". Яны сталі б проста інфармацыйнымі, страцілі б галоўнае — вобразнасць, чароўнасць дзіцячай гаворкі.

нансавай падтрымцы Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь.

Задума праекта нарадзілася з існуючай рэальнасці: набліжаецца трэцяе тысячагоддзе, а свет, на жаль, застаецца недасканалым і нежыццяздольным. Людзі забіваюць адзін аднаго, ваююць, не могуць спасцігнуць ні сябе, ні час, у якім жывуць. Дарослыя пакідаюць дзецям жажлівы, агрэсіўны свет, дзе пануюць нікчэмныя жыццёвыя каштоўнасці, якія фізічна і духоўна знішчаюць чалавека, прыроду і грамадства ў цэлым. І вось таму ўзнікае нейкая форма

бацькамі — перад тэлевізарам.

— Доўгі выставачны пакой агорнуты цемрай. У кутку на каленях перад тэлевізарам стаяць два манекены...

— Аб гэтым я і кажу. Манекены — гэта дарослыя, якія схілілі калені не перад іконай, а перад тэлевізарам. Гэта іх бог, іх любоў, вера і надзея. Гэта асноўная крыніца іх пазнання, іх культурная асярода. Такая жорстка праўда — гэта параліч асобы.

Многія ж дзеці востра ўспрымаюць духоўны вакуум дому і паступова аддаляюцца ад бацькоў, у якіх не знаходзяць ні цікавых суб'ектываў, ні сяброў, ні аднадумцаў.

— У другім пакоі знаходзяцца асветленыя пражэктарамі будаўнічыя рыштаванні, у якіх, адзеленыя ад наведвальнікаў выставы поліэтыленавай плёнкай, гуляюць дзеці...

— Гэта тэрыторыя дзіцінства. Дзеці быццам схваліліся ад кепскіх вестак, ад страшных катаклізмаў, ад руціны і банальнасці дарослага свету. Будзьце асцярожнымі ў адносінах да дзяцей. Не зламайце іх пшчотны, таямнічы і часта незразумелы вам свет. Не спытайцеся зрабіць іх дарослымі, стрымлівайце свае амбіцыі і эгаізм, не вырашайце сваіх праблем за іх кошт. Гэта вельмі дарагая плата.

— Будзем спадзявацца, што наведвальнікі вашае выставы гэта зразумелі.

— Мы хацелі б, каб гэта зразумелі ўсе, але не сталі ўсё падрабозна растлумачваць. Мы хацелі, каб дарослыя перанеслі шок, адчулі галоўнае — пачуццё віны, пачуццё адказнасці за лёс нашых дзяцей.

— Думаю, многія з вамі не пагодзяцца. Людзі старэйшага ўзросту ўпэўнены, што моладзь можа многаму ў іх навучыцца.

— Канешне, мы разумеем важнасць пераемнасці пакаленняў, перадачы сацыяльнага вопыту. Але, як паказвае жыццёвая практыка, большы ўплыў на чалавека аказвае сучасная сітуацыя, а не ўспаміны аб мінулым. Вось яно побач, жывое жыццё, і яно выходзіць больш эфектыўна.

— І апошняе пытанне. Юрый Аляксеевіч, якімі б вы хацелі ўбачыць сваіх выхаванцаў у будучыні?

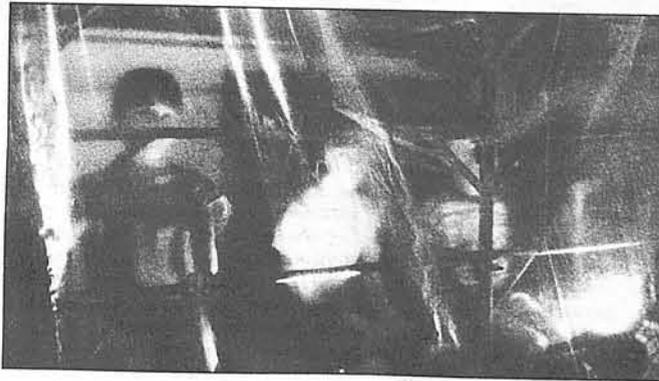
— Людзьмі свабоднымі, цікавымі, людзьмі з годнасцю, якія змогуць акумуляваць у сабе тую культуру, тую цывілізацыю, што ім папярэднічала.

Важнай рысай з'яўляецца неагрэсіўнасць чалавека. У жыцці канфлікты непазбежныя, але яны не павінны прыводзіць да вайны, канфрантацыі. Трэба ўмець знаходзіць спосабы вырашэння гэтых спрэчак праз разумныя кампрамісы. Гэта своеасаблівая культура міру. Дарэчы, летась мы праводзілі мастацкую акцыю, якая называлася "Пахаванне вайны". Мы рабілі драўляную зброю, чучала вайны і спальвалі на рытуальным кастры. Гэта сімвалізавала тое, што мы не жадаем браць у XXI стагоддзе зброю. Пры гэтым пад зброяй разумелася і зло, нянавісць, якія ёсць у кожным з нас.

Пазбаўляцца ад усяго адмоўнага трэба пачынаць перш за ўсё з самога сябе: не будзе ўнутры цябе — не будзе і звонку. Таму, каб выжыць, трэба навучыцца быць іншымі.

Гутарыла
Нэлі ПРЫВАЛАВА.
Фота Віктара СТАВЕРА.

«КАЎЧЭГ — XXI. ДРУГАЯ СПРОБА»

«Каўчэг» — тэрыторыя дзіцінства.

Духоўнасць нельга атрымаць звонку. Дзеці здабываюць яе з глыбін сваіх эстэтычных перажыванняў, у працэсе работы-гульні, каб аднойчы адчуць другое нараджэнне — на гэты раз творчай індывідуальнасці. Наша студыя дае

«Мадона з дзіцем» (Маша ШАЛЫНІНА, 16 год).

— Якія тады дзеянні педагога?

— Перш за ўсё быць рэжысёрам, а, магчыма, і клоунам, каб паглыбіць мастацкія перажыванні дзяцей, асвяціць шэрыя будні чароўным светам. Пры гэтым трэба заставацца непрадузятым экспертам-мастаком, які не дапускае ў рабоце прафесійных памылак і фарміруе ў дзяцей здаровы густ і патрэбу ўсё больш і больш працаваць. Галоўнае для нас — не навучыць тэхналогіі, рамяству, а выхаваць творчую асобу.

Дзеці заўжды вядуць дыялог з прыродай, праз своеасаблівую метафарычную мову адлюстроўваюць рэальнасць, таму мы можам казаць пра феномен дзіцячай творчасці.

— Акрамя выстаў ваша студыя рэалізавала мастацкі праект «Каўчэг-XXI. Другая спроба». Чым выкліканы зварот да гэтай тэмы?

— Кожны год акрамя справаздачных выстаў мы праводзім канцэптальныя акцыі "Дзіця. Сям'я. Культура". Нас зацікавіла, як дзеці адчуваюць набліжэнне XXI стагоддзя. Гэта і абумовіла з'яўленне мастацкага праекта "Каўчэг-XXI. Другая спроба". Дарэчы, правядзенне гэтай акцыі стала магчымым дзякуючы фі-

прэтэнзій, пратэсту дзяцей. Дзеці адчуваюць, што ў будучыні нельга паводзіць сябе так бяздумна, як мы зараз, — губчыць сябе і прыроду. Вядома, дзеці не маюць вопыту выжывання ў будучым стагоддзі, але чыстае сэрца дзіцяці ведае, як жыць нельга, як жыць сорамна.

Дзеці будуць сваю прастору, гэта каўчэг, які сімвалізуе магчымасць ачышчэння, амаладжэння свету, і пакідаюць бацькам пісьмо: "...Заканчваецца XX стагоддзе, а на нашай зямлі трывожна і няўтульна. І каб дапамагчы вам, мы вырашылі будаваць новы каўчэг у XXI стагоддзе".

— Ці не ўзмацняеце вы і так існуючы разрыў пакаленняў?

— Будучае падарожжа — гэта сімвалічны акт, як біблейскі 40-гадовы зыход, неабходны для таго, каб дзеці адчулі і загартавалі свае правы на зычку і эстэтыку новага жыцця, узбагацілі грамадства новымі ідэямі і знайшлі шляхі да шчаслівага і дастойнага жыцця ў будучыні.

Разрыву ж пакаленняў, на жаль, няма. Адрозненні паміж людзьмі розных пакаленняў закранаюць знешнюю, павярхоўную грань жыцця. Дзеці вырастаюць і займаюць сваё месца побач з

«Падводнае царства» (Надзея КАРПЕНКА, 9 гадоў).

Мастачкі Поля КАМІНСКАЯ, Каця ЛЮБІМАВА, Даша КЛІМОВІЧ.

ЛИТАРАТУРНАЯ СКАРБОНКА 20-х ГАДОЎ

І ЗДАВАЛАСЯ, што гэта надыходзяць апошнія хвіліны, да таго круцілася і выла завая.

Вецер то раскідаў доўгія галіны калматых хвой, то зьбіраў іх у кучу і прыгінаў вершаліны амаль не да зямлі.

Сьцяпан стаў. Высокая гурба сьнегу ці мо' кустоў перасекла яму дарогу. Зьнясілены, ён прытуліўся да тоўстае хвой. У вакох ад напружання сьвяціліся жоўтыя ды зялёныя аганькі. Шы-нзля ад хуткага бегу расхрысталася, і вецер свабодна біў у змораныя грудзі. Падкасіліся ногі, і Сьцяпан ціха апусьціўся на невялікі пень. Абцёр рукавом пот, і раптам з грудзей вырваўся ўздых аблягчэньня, уздых, з якім вярнулася думка і здольнасьць развагі.

Што было, што сталася за апошні момант? Цяжка сказаць, так усё вышла нечакана. Схапілі, павялі, і ня думаў Сьцяпан за хвіліну перад сьмерцю, што будзе жыць.

На сьмерць ішоў спакойна. Яшчэ спакайней пазіраў у азьвярзлыя твары, у воўчыя бандыцкія вочы, і толькі холадна было ды рабілася крыўдна, што так нечакана трапіў у лапы.

Лесам вырасла нечаканая думка, што яшчэ можна пазбавіцца. Моцна закалацілася сэрца, і ўстала цвёрдае рашэньне ўцячы. Дапаможа завіруха. Каля самых кустоў так закруціла, так заляпіла вочы, што ў першы момант ніхто з трох не заўважыў адсутнасьці чацьвёртага, Сьцяпана. А ён, нырнуўшы за кустамі ў гурбы сьнегу, умомант дабраўся да лесу. За плячыма вухнула адразу некалькі стрэлаў, адна куля сьвіснула каля самага вуха. Але не зачэпіла, і Сьцяпан бег ды бег наперад. І невядома, колькі часу бег бы ён яшчэ, натыкаючыся на кусты і пні, разрываючы адзежыну і рукі, каб ня гэты сумёт на дарозе.

Вялікая ўтома дала сябе знаць. Галава ў Сьцяпана была, як чужая, цяжка было падняць. Шапку недзе згубіў, і цяпер валасы, зацідрушаныя сьнегам, зьляпіліся ў космы і зьвісьлі на твар. Стала холадна. Сьцяпан мацней захінуў шыньзель і сунуў скачанейшыя рукі пад пахі. Раптам рука наткнулася на нешта цёплае і ліпучае. Мароз пабег па сьпіне. Няўжо зачэпіла? Хутка падняўшыся ад адварнуўшыся ад ветру, Сьцяпан пачаў мацаць бок. Няўжо ня мінула? Востры боль пацвердзіў здагадку. Так, ён паранены, паранены ў бок. Раптам стала горка ў роце, зрабілася горача. Як жа быць цяпер? Заставацца тут, у лесе, немагчыма. Да свету далёка... А ісьці — дык ці выбаршся з гэтых нетраў у такую ноч.

Сьцяпан стаяў у нерашучасьці. Як быць, што рабіць? Пякучы боль і намочыўшы ад крыві кашуля прымусілі спыніцца на рашэньні ісьці. Куды? Усё роўна, абы ісьці, абы не заставацца сам-насам, абы дабіцца да якога-небудзь жылля. Перш за ўсё трэ' было

нечыим сьцягнуць рану, каб стрымаць кроў. Але чым? Рукі хутка мацалі адзежу, шукаючы чаго-небудзь. Намацалі доўгі шалік, два разы абкручаны кругом шыі. Хутка Сьцяпан раскруціў яго і сьцягнуў моцным вузлом на грудзёх. Рана забалела і сьціхла, нібыта стала лягчэй. Сьцяпан памацаў яшчэ раз мяккі вузел пуховага шаліка, і раптам у сэрца закралася туга. Мяккі шалік напамніў аб далёкай цяпер хаце і аб тых руках, што старанна вязалі яго. Захацелася да болю дамоў. У цёплую, прытульную хату, да мілых вачэй Тацяны. Нешта зашчымяла ў грудзёх, і захацелася ісьці зараз жа, хутчэй. Захінуўшыся мацней і абмінуўшы сумёт, Сьцяпан падаўся ўправа.

Сьцяпан прыйшоў на тое самае месца, дзе сядзеў. Вось той самы сумёт, вось вытапаны сьнег. Бяссьліна апусьціўся ён на той самы пень. А ноч усё сьнавала і сьнавала сваю сьнежную кудзель.

Гудзель велічэзныя верацёны-сосны, і высока намотваўся клубок сумэтаў.

Вёска Выселкі ўжо другі дзень толькі і гаварыла пра зладзейскі напад бандытаў на мястэчка Пяскі. Усе былі абураны зьверствам нечаканых гасьцей.

Гаманілі ўсе і непакоіліся. Асабліва непакоілася маладзенькая Тацянка. Усяго два месяцы, як записалася яна з Сьцяпа-

было, зацягнула песьню. Гудзель, гурчыць калаўротак, снуецца-цягнецца доўгая нітка... Зьвіньзгалосіць тонкая песьня, снуюцца ціхія словы і пераплятаюцца разам з белаю кудзелькай.

Івесялей Тацяны, адна і не адна. З ёю песьня. Заўжды, як сум агарне душу, як ляжа на грудзі цяжар, завядзі, засьпявай песьню — і ты пачуеш, як камень скоціцца з грудзей тваіх. У сьцюжу цяплей стане, а ў нядолі радасць усміхнецца ўсьмешкаю шчаснаю. У горы, у адзіноце сьпяваем мы, і з песьняю адны і не адны мы.

Сьпявае Тацянка пра вясну і каханьне, а за сьцяной падпявае ёй стогалосая оркестра начы. Здаецца, усе цёмныя сілы абрушылі-

прыглядаецца — гэта ж цень! Сьмялей узбіраецца на печ і, ня гасячы агню, туліцца да цёплага коміну, дзе так страшна гудзель нячыстая сіпа. Хоць і загадаў Сьцяпан ня хрысьціцца — усё ж хрысьціцца Тацянка — мо' паможа. Каб абразы былі ў хаце, то мо' і ня так страшна было б. А то павыкідваў Сьцяпан іх, і праўду, мусіць, казалі людзі, што з таго часу завялася ў хаце нячыстая сіпа. Але ж чаму Сьцяпан не баяўся нячысьцікаў, як выкідаў з хаты абразы? Мусіць, і дапраўды іх няма, калі Сьцяпан казаў так.

Кахае Тацянка Сьцяпана. Ён такі разумны ды ласкавы, верыць яму Тацянка больш як каму. А ўсё ж такі добра было б, каб начальва бабка. Яна б супакоіла Тацянку... Расказала б ёй многа розных дзіў... Харошая бабка Стэф, і Сьцяпанка харошы...

Змружываюцца павекі, адкідаецца русая галава на падушку, сон забірае хатку ў сваю ўладу, і толькі доўгія, цыбатыя цені ад газавачкі, як бяздомныя валацугі, сваявольна блукаюць па белых сьценках і па палічках з цёмнымі кніжкамі.

Бяжыць ноч. А Тацяны сьняцца салодкія сны. Во вярнуўся Сьцяпан, узяў яе на рукі ды носіць па хаце. А кругом граюць музыкі — гэта іх вясельле... Радасна Тацяны, выбягаюць яны з Сьцяпанам з хаты, бягуць у лес, сьмяюцца. Раптам выбягае з-за кустоў вялізны мядзьведзь, кідаецца на Сьцяпана — і раптам зьнікае Сьцяпан... Страшна ёй, хоча крыкнуць і ня можа, душыць за горла.

Уся потная прахапілася Тацянка. Палахліва аглядае хату, але ўсё па-старому, толькі газыцца ледзь сьвеціць, абцяючы кожную хвіліну згаснуць.

Кідаецца Тацянка, напалохаў яе сон. За сьцяной нібы трохі сьціхла, хаця таксама гудзе вецер. Недзе на вёсцы пракрычаў певень. Каторы? Мусіць трэці, бо за замёрзшым вакном ноч не такая густая ды чорная.

Зноў ціхая дрымота ахапляе Тацянку, і раптам здаецца ёй: нешта скрабанула акенца. Не, гэта вецер. Сон ахапляе мацней. Зноў сьніцца ёй — прышоў, вярнуўся Сьцяпан.

— Тацянка! — далятае да яе вуха. Шпарка прахапляецца яна. Працірае вочы, але кругом нікога. Толькі вецер вые і даносіць яшчэ ціхі шэпт сонных чар, ціхае "Тацянка".

"Не, гэта чорт мяне марочыць сьнёня", — ціха кажа сабе Тацянка. Рашуча кладзецца яна на бок і ўжо ня слухае ні ціхага скрабаньня ў акно, ні такіх жаласных стогнаў за сьцяной.

Моцна засынае Тацянка, і нічога больш ня сьніцца ёй.

На раніцу пад вакном Тацяны знайшлі замёрзшага Сьцяпана.

Перадрукавана з часопіса "Полымя" № 9 за 1928 год з захаваннем тагачаснага правапісу.

Наталля ВІШНЕЎСКАЯ

ЗАВЕЯ

АПАВЯДАНЬНЕ

Мяцеліца нібыта крыху сьціхла. Толькі вецер гудзеў таксама, ды злосная панізуха з ціхім шурханьнем падкрадалася да Сьцяпана і моцна калала ў твар.

Ісьці было цяжка. Ногі штохвіліну танулі ў глыбокім сьнезе, панізуха сьляпіла вочы.

На хаду Сьцяпан стараўся арыентавацца. Пільна прыглядаўся ён па баках, безнадзейна шукаючы хоць невялікага прасьвету. Але ў вочы адусюль глядзельні толькі чорныя сухія постаці дрэў, ды з рогатам неслася завіруха.

Вецер з поўначы — значыць трэба ісьці так, каб ён быў з правага боку. Тады ён павінен выбіцца на нейкае жыллё.

Ішоў... выбіваўся з сіл, спыняўся... зноў ішоў.

Колькі прайшло часу з таго моманту, як Сьцяпан скрануўся з месца, ён ня ведаў. Навокал былі тыя самыя дрэвы, а ў вочы біла тая ж завіруха. Толькі сілы ўсё больш і больш пакідалі змучанае цела. Усё менш слухаліся ногі. У галаве круцілася толькі адна думка — выбрацца з лесу, дабіцца ў вёску.

Аднаго толькі не разумеў Сьцяпан, чаму так доўга цягнецца лес. Свае лясы ведаў ён, як сваё поле, і асабліва гэты лясок. Ужо даўно павінен ён скончыцца. Ужо даўно павінна паказацца вёска, калі не яго, то суседня. А сьвету ўсё няма ды няма.

Раптам страшная здагадка працяла мазгі — ён зблудзіў. Ад гэтае думкі Сьцяпан нават спыніўся. Няўжо гэта магло стаць? Ужо даўно вецер дзьмуў з левага боку, а Сьцяпан толькі цяпер заўважыў гэта. Пільна пачаў ён аглядацца кругом, і раптам з грудзей вырваўся крык распачы.

нам, а яго раптам узялі ды паслалі разам з другімі лавіць бандытаў. Камуніст ён, вось і паслалі. І жыве цяпер Тацяна адна-адной у сваёй маленькай хатцы на краі вёскі.

Сумна адной, прадзе цэлы дзень, і розныя думкі рояцца ў галаве. То здаецца, што Сьцяпана забілі, то што загінуў дзе-небудзь.

Нудна адной, а ісьці да сваіх ня хоча. Ня хоча, бо выгналі яе з дому, як дачуліся, што яна ня хоча ў царкве браць шлюб.

Гэта першы выпадак быў у Выселках, і ўсе зракліся яе, і жыла яна толькі ўдваіх з Сьцяпанам, бо Сьцяпан быў сірата. Цяпер паслалі яго, і засталася яна адной. Закіпае злосьць у сэрцы проці тых, што паслалі яе Сьцяпанку на невядомы лёс. Загараюцца шэрыя вочы, але стрымлівае яна сябе. Калі паслалі, і Сьцяпан пайшоў, то мусіць так трэ' было. Сьцяпан, адыходзячы, сказаў, што яму трэба быць там, разам са ўсімі, і Тацянка верыць, што гэта так, бо не пакінуў бы яе Сьцяпан дарма. А каб не баялася Тацянка начаваць адна, Сьцяпан папрасіў старую бабку Стэфу пачаваць з ёю. За гэта абцяў ёй заараць кавалачак поля.

Дзьве начы начавала бабка, а сёньня нешта заняджала, з печы зьлезыці ня можа. Страшна робіцца Тацяны, што давядзецца начаваць адной, але прасіць нікога ня пойдзе.

Прыбралася ў хаце, закінула на ноч сівенькаму каню сена, а той у падзяку ласкава ўзяў яе цёплымі губамі за вуха. Падкінула сечкі карове ды ўзялася цяпер за прасьніцу.

Хутка набегла ноч. Запаліла Тацянка газавачку. Каб весялей

ся на Тацяныну хатку і правяць за тонкімі сьценкамі шалёны баль.

Страшна стане маладзіці, як раптам завые ў коміне вецер ці заляпае ў дзьверы вихор. Перапыньць песьню, і міжвольна спуджаныя думкі панясуцца ў чорную ноч, да Сьцяпана. Дзе ён і што з ім? Непакойліва хмурнеюць бровы. З трывогаю пазіраюць шэрыя вочы на замеце-нае акно. Перапыняецца песьня калаўрота, каб загудзець мацней.

Цягнецца, цягнецца за вакенцам ноч, завяваецца на шпульку тонкая нітка, і, здаецца, няма ім ні пачатку ні канца.

Маці, не падумаўшы, Замуж аддала, —

зьвіньз жаласная песьня, але чамусьці яна больш не супакойвае Тацянынага сэрца. Нейкая незразумелая трывога кладзецца камнем на яго.

Сьціхае Тацянка — сіл няма сьпяваць. Забірае патроху страх. Набягаюць на вочы сьлёзы, гатовыя скаціцца на белы хвартушок. Моцна шчыміць сэрца — страх за яго, за каханага.

— Сьцяпаначка, Сьцяпан. Дзе ты?

— Сьцяпан, дзе ты?

Сьціхае калаўротак, і ад таго, здаецца, яшчэ мацней шалее за сьцяной вихор. Усё пачынае папохаць Тацянку. Во за дзьвярыма нешта шаснула, во ў вакно нехта стукнуў.

"Ах, каб Сьцяпанка!" — вырываецца ціхі ўздых.

А ноч цягнецца, цягнецца, і, здаецца, канца ёй ня будзе.

Змораную галаву Тацяны клопніць сон. Паднімаецца яна з лавы, а за ёю паднімаецца нехта вялікі, страшны... Халадзе Тацянка,

СЛОВЫ-АДКАЗЫ НА КРЫЖАВАНКУ "ЗАГАДКІ", ЗМешчаную ў "ГОЛАСЕ РАДЗІМЫ" ў № № 23—24

1. Чалавек. 2. Рак. 3. Ложак. 4. Камар. 5. Лёд. 6. Скрыпка. 7. Парасон. 8. Вавёрка. 9. Замок. 10. Асіна. 11. Жар. 12. Напарстак. 13. Дым. 14. Павуцінне. 15. Каромысел. 16. Невяд. 17. Жорны. 18. Шапка. 19. Качка. 20. Качан. 21. Цукар. 22. Парог.	23. Вілкі. 24. Радзьё. 25. Вадаспад. 26. Пасеў. 27. Комін. 28. Вясёлка. 29. Сасна. 30. Мароз. 31. Месяц. 32. Цэгла. 33. Кажух. 34. Мак. 35. Тэлевізар. 36. Лён. 37. Год. 38. Час. 39. Каноплі. 40. Мурашкі.

ГАВОРАЦЬ ДЗЕЦІ

Настаўнік:
— Мне б хацелася ведаць, ці знаёмы ты з беларускімі прыказкамі? Прыведзі прыклад.
Вучань:
— Многа будзеш ведаць — хутка пастарэш!

Маці сыну:
— Ты чаму з'еў шакалад так хутка? Забыў, што ў цябе ёсць брацік?
— Гэта я добра ведаю. Таму і з'еў так хутка.

Па вуліцы бегае хлопчык з газетамі і выкрыкае:
— Апошняя навіна! Грандыёзная афёра. Сто чалавек падманута!
Дзядзька купляе газету, пачынае хутка гартыць нумар, а хлопчык бяжыць далей і крычыць:
— Апошняя навіна! Грандыёзная афёра. Сто адзін чалавек падмануты!

«Голас Радзімы»

Рэдактар
Наталля САЛУК

Заснавальнікі:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь; Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі; Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.
Газета набрана, звярстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку». (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 1 625 экз. Індэкз 63854. Зак. 1288.
Падпісана да друку 12.07.1999 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.

Наш адрас:

220005, Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны:

(+375-17) 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15,
284-76-56, 213-37-82.